

7687

తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర

మా న ప త్రి క

సంపాదకుడు
ఏడిది వేంకటరావు

రాజమహేంద్రవరము

సంపుటము

సంచిక

విషయ సూచిక

1	మాతృభాషానందేశము —	33
	శ్రీ త్రిపురావ వేంకటమూర్త్యుప్రసాదరావుగారు	
2	ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు—చతుర్దశసమావేశము—	34
	సంపాదకుడు	
3	జయంతి రామయ్యపంతులుగారి విషయము—	35
	జి. శే. రం. శే. పెరుమాళ్లయ్యగారు	
4	దివానుపూర్ణయ్య—	36
	శ్రీ భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుపంతులుగారు జి. ఎ. వి. యల్	
5	వర్ణముతు వర్ణన—	37
	శ్రీ అప్పిశ్యేచక్రవర్తిల వేంకటరంగనాథస్వామిగారు	
6	ఆంధ్రసారస్వతము—	38
	శ్రీ అయ్యలు సోమయాజులు వేంకటగుర్జారావుగారు ఎమ్. ఎ. ఎల్. టి.	
7	జాబులువ్రాయు వక్రాలు—	39
	శ్రీ జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు	
8	తటాకము—	40
	శ్రీ అప్పిశ్యేచక్రవర్తిల వేంకటరంగనాథస్వామిగారు	
9	క్రొత్తతెనుగు—ప్రాత్రతెనుగు—	41
	ఒక భాషాభిజ్ఞుని	
10	పూనచాటిరాజులయొక్క పూర్వోక్తం—	42
11	పూర్వకాననములు—	43

[త్రిపురాన వేంకటసూర్యవ్రహ్మసారాపుగారు]

- సీ. అవనీదనంబుల కన్యోన్యహృద్భావ
మవగతంబుగఁ జేయునట్టిచతుర
తనుఁ గొల్పువారి కిందును సందుభవ్యవ
దావాప్తి సమకూర్చునట్టివరిద
సంసారగహనసంచరణభిన్నము లైన
జనచిత్రములకు విశ్రామభూమి
విబుధజిహ్వసింహపీఠికాసీనయై
లోక మేలెమనర్వలోక రాజ్ఞి
- తే. యఖిలలోకకుటింబిని యైసవాణి
గీతసాహితీరసమయక్షీరములను
దొలఁకుచుండెడుతనచన్నదోయిఁగుడిపి
తనదువిడ్డల నాంధ్రులఁ దనుపుఁ గాత
- క. సోదరులలోనఁ బాదము వి
వాదముఁగని తల్లి యాంధ్రవాద్యేవివిహ
దాదరకోపకృపాకలి
తాదేశంబిడియెనిటు నిజాత్మభవులకుఁ.
- ఆ. మన్మథమునఁ దనదు మహితాశయము
దోఁపఁ
జేసి మీకుఁ దెలియఁజెప్పు మనియె
సంబనుడులు గాఁదదాదేశమనుమీకు
విన్నవింతు వినుఁడి యన్నలార.
- ఉ. పుత్రకులార నాదు పెనుపున్
మదిఁ గోరెడు మీర లీగతిన్
మైత్రీఁ దొఱుగి యెండ్లాకులు
మాటికి వ్యర్థవివాదమగునై
ధాత్రిని బైపయిం బెనుపు
- దాల్చెను నాసరివారిలో మహా
వత్తిప నాకుఁగూర్చు టిది
వాడియె యేమనుదానమిమ్ముమో
- క. వాదులుఁ బ్రీతివాదులు నవుఁ
గాదని డీకొనుట కాని కర్తవ్యాంశం
బేది యొ యెఱుంగరై కిరి
గాదిలినుకులారబుద్ధి గలదోలేదో.
- తే. గ్రాంధికము మేలు గ్రామ్యంబు కంటె
సనుచు
గ్రాంధికముకంటెగడుమేలుగ్రామ్యమనుచు
మిథయవాదులువాదించుచొండొరులను
దిట్టికొంటయ కాక నన్ దిట్టుచుండ్రు.
- క. గ్రామ్యగ్రాంధికవాదము
భూమ్యాకాశములనిండిపోయె నపుర ని
స్సామ్యగతిఁ దిట్టుకొంటయ
సమ్యక్ఫలమయ్యె నీను సనునేమీకున్.
- క. మీ కిక వాదము వలనదు
నాకలరూపెఱుంగఁ జెప్పినాకుఁగడుహితం
చాకార్యము వివరించెద
మీకున్ నాహితము గడు సమీ
హితము గదా
- ఆ. గ్రామ్యవాదులకును గ్రాంధికవాదుల
కగ్రగణ్యులైన యాత్మజులకు
వేఱువేఱ చక్క వివరింతు లోక స
మృతముముతముమదభిరుతముహితము
(సశేషము)

38 ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు - చతుర్దశ సమావేశము

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు భవనం వద్ద తనము కాకినాడయందు పీఠవరి 6-7 తేదీలలో జరిగినది. ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు డి. బి. కొద్దురెడ్డి సూర్యనారాయణ మూర్తి నాయుడుగారు. అధ్యక్షులు బ్రహ్మ శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీచరసింహాచారిగారు. కవిగా రధ్యక్షపదవి నలంకరించుట కర్హు లా? ఇది సాహిత్యసభకదా!

సాహిత్యపరిషత్తు పదునాలుగు సంవత్సరము లరణ్యవాసము చేసినది. ఇక అక్షాతవాస మెంతకాలముచేయుచో? ఇంత కాలమయి పరిషత్తు నెలకొల్పబడినను నొరతనమువారు దీని యునికి నయిన గుర్తించి నటులగాన్నించదు. గమనించినచో విద్యార్థులకు పఠనీయగ్రంథములు నిర్ణయించు సందర్భమున నయిన దీని అనుమతి బడయకుండురా? ఆమాత్రమయిన లేకున్న మన పరిషత్తుయొక్క ప్రయోజనమేమి? ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము కూడ వచ్చినదే? పట్టుమని పది శాస్త్రగ్రంథము లాంధ్రమునలేవే? అట్టి గ్రంథములు ప్రాయించుభారము మన పరిషత్తుదికాదా?

పరిషత్తువారి నిరంకుశాధికారమొరమాత్రము బాగులేదు. వారింతకన్న విశాలహృదయమును ఉన్నతభావములును చూపినగాని పరిషత్తు గతి యెన్నటికినితియ. రామయ్యపంతులుగారు పరిషత్తును

నెలకొల్పి రను మాట వాస్తవము. దాని కొరకు 40 వేల రూపాయలు నిమిషచేసి యే యుండువచ్చును. ఆగౌరవము చాలును. అంతటితో తృప్తిపందె పంతులుగారు విశ్రాంతి తీసికొనుట యుక్తము. లేకున్న తమ పరిషత్తుత్రిక యింకను కొంత కాలము గుంటపుప్రస్థుల పూయుచుండు ననుట నిక్కము. పరిషత్తుకరి సామ్యుకాదను సంగతి పంతులుగా రెఱుగనిదికాదు. ఎల్ల కాలము పరిషత్తుల్లే యుండుననుటకువీలు పడదు. పరిషత్తును తమ వెంట తీసికొని పోవుటకే స్థాపించిరా పంతులుగారు? పరిణయము గావించిరికూడను. అత్తవారింటికి వచ్చు ప్రాయము వచ్చినది. పుట్టినింటిపరిస్థితులకును మెట్టినింటి పరిస్థితులకును ఎంత యేని వ్యత్యాస ముండును. దేశమువేఱు. కాలము మారినది. పరిస్థితులు మారినవి.

ఈ సంవత్సరము నభిచివరకు గరిటిభాగవతముక్రింద పరిణమించినది. పరిషత్తువారు చేసిన తీర్మానములలో ముఖ్యముగ గమనించవలసినవి రెండుకలవు.

అందు మొదటిది పరిషత్సూర్యస్థానమును కాకినాడకు మార్పుటకు తీర్మానింపబడుట. ఈ తీర్మానముకాగితముమీద నుండవలసినదే. ఏలందులేని, ప్రతిసంవత్సరము ఏదో ఒక పురమునకు కార్యస్థానము మార్పుటకు తీర్మానించుటయు, మరునటి

సంపత్తిర మా తీర్మానమును రద్దు చేసి యింకొక పునమునకు మార్పుటకు తీర్మానించుటయు నాచారమై యున్నది. తుద కెచ్చటకును మూర్ఛిటలేదు. కావున పరిషత్తోర్యోగము కాకినాడకువచ్చినదిమొట్ట గాని యీతీర్మాన మమలుటోనికి వచ్చె ననుటకు మీరుండదు.

రెండవది నిగూఢతలుకునభలో న్యవహారిక భాష కనుకూలముగ నుపపాదించిన తీర్మానమును రద్దు చేసి, వ్యవహారిక భాషకు పరిషత్తునందు తాహాసంగకుండుటకై 1914 సంవత్సరమున కాకినాడయందు జరిగిన పరిషత్సభలో గ్రాంథిక భాష కనుకూలముగ నుపపాదించిన తీర్మానమును తిరిగి ఉపపాదించిరి.

ఈ రోజులలో తీర్మానము లడ్డగల వాయని ఒక సందేహము. నానికొంపక యిన అడ్డుకలదు గాని సారస్వతభవనమున కడ్డు కాన్పించదు. నేడు ఆంగ్లవాఙ్మయ సంపర్కఫలము పూర్తిగనున్న దనవలసి యున్నది. ఇప్పుడు ఆంధ్రవాఙ్మయతరంగముల నానాకళ్యలము కొట్టికొని వచ్చుచున్నది. ఇది వరద సమయము కొంతకాలము పోయిన గాని బురదవరిగి తేటపరు కాన్పించదు. నేడవరద నాపుటకుఁగాని తేపాబురద సమగునకు త్రోసివేయుటకుఁ గాని తీర్మానము లనవసరములు. ప్రకృతి యందీ మార్పు వహజము.

ఎన్నివిధములచేత నాలోచించినను భాషయందీ మార్పు తప్పదు. అది ప్రకృతిదన్యము. ఇవి పూర్వపురోజులుకావు. తెలుఁగనిన నలుగురకును అభిమానమెక్కువైనది. అన్యభాషాపదములు కుప్పలు కుప్పలుగ వచ్చి మన భాషయందు కలిసినవి. కలియుచున్నవి. కలియఁగలవు. ఛాందసవృత్తి పూనినలాభములేదు. ఆంధ్ర భాష నేడు ప్రజాపోషణమునం దున్నది. కవి గోకాలమునను పోషకుని అభిరుచి కనుకూలముగ వ్రాయవలెను. వ్రాయును. నేడు ప్రబంధములు కావలసినవాలే? భాష తొడిపివేయబడినది ఛాందసులు పరితపించుటయు సహజము పరితిపించిన లాభమును గాన్పించదు. ఇది గద్యయుగము. (page of prose) అనేకోద్యోగము లితర భాషలనుండి తద్దమా చేయించవలసియున్నది. శాస్త్రగ్రంథములు వ్రాయించవలసి యున్నది. భాషకన్న భాషమనిన అభిమానమెక్కువయైనది. ఇదే సంధిసమయము. ఒక్కొక్కకవి కొక్కొక్క వ్యాకరణము బయలుదేరిన గాని మన వాఙ్మయము సంపూర్ణవికాసము మొదలదనువారు కూడ బయలుదేరిరి. కావున కండ్లప్పగించి చూచుటయే కాని మనము చేయున దేదియు నులేదు. వ్యావహారిక భాషావాడులు పెచ్చుపెరిగి వారియిచ్చవచ్చినటుల వ్రాయుచున్నారు. వారివ్రాతలు వ్రతకలన్నియు నామోదించుచున్నవి. ఆమోదించకవీలులేదు.

గిడుగు వేంకటరామమూర్తిపంతులు పరిషత్తునుండి చీలిపోవుటచే గ్రాంధిక వాదులు బ్రతికితి మని తలవకుండునుగాత. రామమూర్తిపంతులున్నప్పటి గౌరవము లేకున్నచో పరిషత్తుకు రాదని పరిషత్సభ్యులెఱుంగునది. అతడు పరిషత్తును విడిచిన పరిషత్తుకు కుడిచెయ్యి పోయినదన్నమాట వాస్తవము. ఆయనకన్న నీ గ్రాంధిక వాడులేరును ఎక్కువ పరిశ్రమ చేసిన సాహిత్యవరులు గారని నొక్కి వక్కాణింపనగును. అతడొక వాదమునకు మొనగాడయినంతమాత్రాన పరిషత్తునుండి చీలిపోనిచ్చుట ధర్మమా? గౌరవసభ్యుడుగ నుండదగినవాని చందాసామ్మ చెల్లించ లేదను నెపమున ప్రొటెంగువవరు నియ్యక పరిషత్తునుండి చీలిపోనిచ్చుటకన్న అవివేకము వేరొందునునా? తాము రూలుప్రకారము చేసిరా యనినను అదే రూలుక్రింద నెక్కువ సంవత్సరములు చందా చెల్లించని రంగా రావుగారు వోటింగు అధికార మేలేనంతట కార్యదర్శిగనుండి తమనివేదికను చదువుట కెట్లర్హులో బోధపడకున్నది. అటుపైని రామయ్యపంతులుగారి చిత్తమందురుకాబోలునేమో.

ఇక నిఘంటువుసంగతి చూతము. ఏనంవత్సరమున కానంవత్సరము మొదటి సంపుటము ముద్రింతుమనుటయే కాని బయటకువచ్చుటమాత్రము లేదు. మహారాజావారిసామ్మ ఖర్చుగుట లేదనుటగాదు.

కాని వ్రస్తుత మీనిఘంటు వచనరమా? కాదా? వీరు వ్రాయించు నిఘంటు వెంత వఱకు సరియైనది. అను విషయములు చర్చించవలసి యున్నది. ఇట్టికార్యములకు పూచుకొనుట కన్య లనమధ్య లనుమాట నిక్కము. ఇప్పడున్న నిఘంటువులలో తలమానికము శబ్దరత్నాకరము. సీతారామాచార్యులుగారు అప్పటికి దొరికిన గ్రంథములయొక్క తాళపత్రప్రతులలోని పాఠాంతరములను పూర్తిగ గమనించి వ్రాసియున్నారు. అది పూర్తిచేసి కొద్ది సంవత్సరములే యైనది. వేటొక పెద్ద నిఘంటువు వ్రాయించుటవసరమే; కాని సమయమింకను రాలేదు. అనే కోద్దగ్రంథములు దొరకవలసి యున్నది. దొరికిన వానిలో కవిపేరు తెలియనివి కొన్నియు గ్రంథముపేరు తెలియనివి కొన్నియు పాత్రములు గలవు. దొరికినను అచ్చుకాని గ్రంథము లెన్నిలేవు. ఈగ్రంథము లన్నిటను మనమెన్నడును కని విసని నూతన పదము లెన్నియేని కలవు. ఇంకను కొంత వాఙ్మయపరిశోధనము తీవ్రముగ జరిపిన మీదటగాని సరియైన ఆంధ్రనిఘంటువు వ్రాయుటకు వీలుండదు. ఆంధ్రులలో పరిశోధన మిప్పుడే మొలకెత్తుచున్నది. సరియైన పరిశోధకులు బయలుదేరి తీవ్రముగ పరిశోధనము సలిపినచో నిఘంటువు వ్రాయుటకు సమయ మొకశతాబ్దమునకు రాగలదు. ఈయిరువదియవ శతాబ్దమున

కీ శబ్ద రత్నాకరము చాలునని మా నాతము.

మేము సారి నిఘంటుకార్యాలయ మునకుఁ గోయి తాళపత్రగ్రంథముల నాప యోగించుచుంటిగా యని అందరికంటెఁగితుల నమిగ నాదు వానిదగ్గరకుఁబని బోవుట లేదనియు వావిళ్ళవారి అచ్చుప్రతులనే డివయోగించుచున్నారనియు నడిచిరి. వావిళ్ళవారి తప్పులతిడికల నాధారము చేసికొని వ్రాయించు నిఘంటు లెంత సరిగ నుండునో ప్రాజ్ఞులకే యెరుగ. దీని కగు న్యయము శాస్త్రగ్రంథములు వ్రాయించుటకుఁబని వినియోగించిన సెంతయు బాగుండెడిది. ఈసంస్కరణమున సాహిత్య పరిషత్తుగన్న విజ్ఞానచంద్రిక నేయిరెల్ల క్కువ భాషాసేవ చేసినదనిన నతిశయోక్తి కాఁబాలద.

నేటినిఘంటువుకన్న సరియైన ఆంధ్ర వ్యాకరణముయొక్క అవసరము నుండు. పూర్వపుభాషకును నేటిభాషకును చాల న్యత్యైవ మున్నది. అన్యభాషాపదములు కుప్పలుకుప్పలుగా మనవాఙ్మయమునంద పొన్నికాదులు కలియుచున్నవి. భాషను వ్యావహారిక భాషావాదులు తగులబెట్టుచు న్నారని గ్రంథిక భాషావాదు లనిన లాభ మున్ను. నన్నయకాలమున ఆంధ్రమున రెండువేలపదములే యుండగా వానికిఁగొక రెండువేలు పదములు చేర్చుటకు తిక్కన కును, నానిక వడియొక రెండువేలు పద

ములు చేర్చుటకు శ్రీనాథాచార్యులు హ క్కు నొనగినవాకే నేడిన్ని పదములవాడు టకు ననకు హక్కునిచ్చిరి. ఇంకముం దీపదసంఖ్య ఎంతవఱకు పెరుగునో దీని కంత మొక్కపదమువగలదా? ఆంధ్రుడు న్నంతకాల మిట్లు పెనుగుచుండవలసిందే.

గిడుగు వేంకటరామయ్యార్థివంతులుగారి పరిషత్తుతో మడియగొకసారి తగవులాడుట సమంజసముకాదు. దానికి వ్రస్తుతపరిస్థితు లలో జీవముపోయి వ్రయత్నించుట అసం భవము. కావున వేంకటపరిషత్తును స్థా పించి చక్కని వ్యాకరణమును వ్రాయుట లగు. ఇందుకు మీకన్న అన్య లసమర్థు లు. వృద్ధుడ గదా యని శంకింపవలదు. మీబలము మీకుచాలును. అట్లుచేయు దురని ముమ్మాటికి నమ్ముచున్నాము. చా వుక వెట్టినఁగాని లంచునములు కుదురవు. అనక United East India Company మాదిని పరిమించిన పరిమింపవచ్చున పరిమింపకున్నను వచ్చిన భయ మేమి యు లేక.

వంగదేశమున రాజకీయసభలకు బోవు ప్రజకన్న పదిరెట్లధికముగ సాహిత్యసభలకు పోవుదురు. ఆ పోయినవారిలో మాతృదేవత కొక వాఙ్మయపుష్పమును సమర్పించినవారరుదుగ నుండును. మనదేశ ముననో రాజకీయసభలకేగువారిలో కనక

పంతులయిననుపరిషత్సభకురా లేదు. వచ్చిన బతులు దేరిన వంగవాఙ్మయమట్టి మహా
వారిలోనయినను ఆంధ్రభారతిశాకవాఙ్మయ స్మృతిదశకు వచ్చుటకును వెయ్యి సంవత్సర
పుష్పమును సమర్పించినవాడు అరిది. ఇది మూలనండియున్న నానవాఙ్మయము దాని
యే నీ మూడువందలసావార్సములనుండి గోలికియిన బోలకుండుటకును కారణము.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారి విషయము

[కీ. శే. తం. తే. పెరుమాళ్లయ్యగారు]

ఉ. శ్రీకల్యాణ గుణాళి కేళి వదనై చెల్వొంద లక్ష్మీకృపా
సాకల్యంబున నాంధ్రభారతి మహాసాభాగ్యరేఖాపరీ
పాకంబై తగుపాకవైరి విభవప్రాగ్భార ధౌరేయుడి
రా కేంద్రాజ్జ్వల కీర్తిరామయ్య సుధీరత్నంబు చెల్వొరెడిన

ఉ. సందియమేల చూడ బుధజాల చకోరికచారుచంద్రికా
బృందము లాంధ్రవాణిరుచి బెంచునమంద సుధారనైక ని
వ్యందము లాంధ్రరాజ్యరమ కంచితచందన చర్చికాపరి
స్పందము తారరామబుధచంద్రుని పాండుయశః ప్రకాశమల్

ఉ. అయ్యలుసాటియెవ్వరు దయారస మం దిల దియ్యవిల్లు గ
న్నయ్యకు దేజమందు జమునయ్యకు దాసమునందు వేలుపు
బెయ్యకు బెంపునందు నలవేలుపుజయ్యకు మా జయంతి రా
మయ్యకు రమ్యవాగ్విభవమండిత దక్షజనాభిశయ్యకున్

మ. సరసత్వంబున కాటపట్టుకరమున్ సత్యంబు నిత్యవ్రతం
బురుకల్యాణ గుణాళిన్ గని ప్రభుత్వోల్లాసపుం వీవిబల్
సిరికిన్ బుట్టినయిల్లు వాక్చతురిను శ్రీకిన్ నిదానంబు నా
దరమే యెన్న జయంతిరామయ్య కృతిన్ దాక్షిణ్యలీలాకృతిన్

పూర్ణయ్య ప్రధాని నిస్సౌఖ్యము గ నసాధారణప్రజ్ఞా దురధము. అతని జోలిన మంత్రిశిఖానుగి పనునెనిమిదవ శతాబ్దమున మరియొకడు జనించియుండి లేదు. పనునెనిమిదవ శతాబ్దపు డవశిఖాగ మిన రాజ్యస్థాపనాకాంక్షతో విశ్వప్రభు ల్ని ములుగావించుచుండిన గాంగ్లేయులకు, ఆటంకములను గల్పించినవి డక్షిణహిందూ స్థానమున మైసూరు సుల్తానులతోటి యుద్ధ ములే నాని చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. మెఅపువేమోగో, సైన్యములను నడిపించుచు, వాంగ్లేయుల కింకింతపెగాని, యుక్త ట్లు గల్పించుచు, యుద్ధములందు ఓడించుచు, తుదకు వారికి దేశమున నిలువనీడ యు, లేకుండ జోవునంతటి భీతి గల్గించిన హైదర్‌లీ, టిప్పుసుల్తానులకు పూర్ణయ్య వంటి మంత్రిరాజానుగి, రాజనీతివేత్త, వర్తనీజ్ఞుడునుట బట్టియే మహమ్మదీయ ప్రభువులు వ్రయత్నములు జయప్రదము లగుచుండినని బ్రిటిషు చరిత్రకారులు పలు మారు లొప్పుకొని మెచ్చుకొనియుండిరి. ఆసుల్తానుల యెడలెగని సమరసన్నాహములకు వలయు, ధనసైన్యములు ప్రోవు జేసి యుంచుటకు విశ్వాసపూరితమైన పూర్ణయ్యగారి ప్రతిభావిశేషము, పరిపాలనాదక్షతయు బ్రాణబీజములయ్యెను. అంతటి నమర్థతతో స్వామిభక్తిని ప్రకటించి కీర్తికెక్కిన యా పూర్ణయ్యయే టిప్పు సుల్తాను మరణానంతరము ఆంగ్లేయులకు

మహారాష్ట్రులతోడి యుద్ధములందు మ్రొగి యున్న మైసూరు రాజ్యముచేత ధన సైన్య సన్నాహములు జేసి పంపుచు విజయముల గొట్టు వారి కృతిజ్ఞతకు బాతు డయ్యెను. అతని ప్రజ్ఞావిశేషములకు పరిపాలనావద్ధతులను, శక్తిసామర్థ్యములను పలుమారు ప్రత్యక్షముగ గాంచుచు నచ్చెనువందిన వెల్లింగుటన్, వెల్ల నీ ప్రభువులు మైసూరున కిట్టి వంక్రశిరోనిగి యుంచుట బట్టియే మొదట నారాజ్యము దుర్నిరీక్ష్యమై దుర్జయమై యుండెననియు, నానుహమ్మదీయ వంశసిద్ధుల మునునతిరువాత మరల నతి సూక్ష్మకాలమునో, కష్టకాలము గడచి సుఖమును, శాంతిని, యైశ్వర్యమును బడయగల్గె ననియు పెక్కువారులు శ్లాఘించి యుండిరి.

పూర్ణయ్య అసాధారణప్రజ్ఞా దురంధరుడనుట కెల్లవిధముల దగినవాడు. మొదట ముసల్మానురాజవంశమునకు భృత్యుడై, హిందూరాజవంశమునకును, ఆంగ్లేయులకును, తేరిమాడగరాని శత్రువై రాజ్యాంగము నడపెను. ఆహిందూరాజవంశముననే పునస్థాపితము చేసిన వెనుక విశ్వాసపాత్రుడై, తనకు ప్రబల శత్రువుల యియుండిన బ్రిటిషువారి కత్యంతహితుడై రాజ్యపాలనము పదునెకండుట నిష్కల్మషముగ నెల్లరునోహాయనగ బాలించి ప్రఖ్యాతిపడెను. కళంకమునకు తావిచ్చిన తన జీవితమును, పూర్ణయ్య కళం

కరిహితముగా మెనప్పుటకు ప్రయత్నించి
సిద్ధిగాంచెను. నిజస్వామి యగు బాలరా
జునకు ద్రోహము నాటిల్లకుండ, నిల్లవేళ
ల నందుకేసు వలె యున్న బ్రహ్మ ప్రభు
వుల కాగ్రహము జరింపకుండ, తన యా
గ్నిశాసనము, స్వాత్మత్ర్యాభిలాష, రాజభక్తి
విశ్వాసములు చెక్కు చెదరకుండ భక్తి
చక్రము ద్రిప్పెను. అని పరిపాలనము
ఆంధ్రేయులకు వెఱపును, ఆశ్చర్యమును
కలుగజేసెను. మహమ్మదీయుల పాలనము
న తెఱచిలేని యుద్ధములచే, నెరియు,
చిక్కిరివిడియున్న మైసూరు హిందూరాజ్య
రమ, మదల, మన పూర్ణయ్య బాహు
చ్చాముల జీవకోశతో, శుక్లపక్ష చంద్రుని
వలె విశదప్రవర్ధనూన యగుచువచ్చెను.

మైసూరు గాజ్యము జయింపబడిన
తరువాత నాంధ్రేయులు, హిందూరాజును
సింహాసనస్థుని జేయువేళ మంత్రి పూర్ణ
య్యగారిని, రాజ్యభారము విహించి, చెల్లా
చెదరై యున్న దేశమున, కష్టముల పాల
యియున్న ప్రజలను, గాపాడ నియోగించి
రి. ఆ దివాను పరవియందు పూర్ణయ్య
జూపిన దక్షిణ, ప్రజ్ఞయు నదృశ్యములు.
ఎవరినిగాంచినను పూర్ణయ్య మాత్రము
వారియెడల విశ్వాసమును, రాజభక్తిని
గౌరవ లేక వెల్లడించుచు వచ్చెను. హిం
దూ గాజ్యమును సంరక్షించుదు ఆశోప
హతులయిన మహమ్మదీయ ప్రభావంబు
మును ఓచార్చి మరలించుటకు దగిన దక్షు

దు పూర్ణయ్యను యనిపించెను. దివా
నుగా నియమింపబడినతరువాత పూర్ణయ్య
క్రొత్తస్వామి గొలువనలసివచ్చెను. తన
కును, పూర్వపురిజస్వామియగు టిప్పు
సుల్తానునకును పరమశక్తులయిన ఆంధ్రే
యులకు హితుడు కావలసివచ్చెను. వారి
యాజ్ఞానుసారము, వారి యంగీకారమును
బడయుచు హిందూ రాజ్యమును బరిపాలన
చేయవలసివచ్చెను. టిప్పుయ్యను అనమాన
ప్రజ్ఞావరంబుగడుగు పూర్ణయ్య, బారిన
దేశగౌరవమును చుక్కదద్ది, సస్థితియందు
మనగియున్న హిందూసంఘమును పుర
రుద్ధరించి ప్రజలకు శాంతియు, సుఖము
మొనంగి, పరిపాలనమువట్ల గౌరవమును,
భక్తిని విశ్వాసమును జరింపజేసెను.

పూర్ణయ్య ౧౮౦౦ మొదలుకొని
౧౮౧౧ వఱకు పదనొకండుసంవత్సరములు
దివానుపనిచేసి రాజ్యమును చక్కఁజే
చెను. ఆతని పరిపాలనా విధానమును,
ఆతని ప్రయత్నములను, పద్ధతులను వెల్లం
చుటకు యీపుటలు చాలవు. కావున
సూక్ష్మముగ సూచించ ప్రయత్నించెదము.
ఆంధ్రేయులు కృష్ణరాజవెదయరు సింహాస
నముపై నభిషేకించుటకు పూర్వము పూర్ణ
య్య దేశమును శాంతిపఱుపవలసివచ్చెను.
దుర్గాధిపతులయిన జమింఖాదులను, దుర్గాధి
పతులను, పాలెగార్లను వంచింది శిక్షించు
టలో పూర్ణయ్యకు జనరత్న హాసము మున్న
గునారు విశేషసహాయమును చేసియుం

డిరి. తమంతటతామె వైరమును త్యజించి శరణుజొచ్చిన ద్రోహులను పూర్ణహ్య మన్నించి, గౌరవించి, వారిచారి దుర్గములను, పాశయముల విచ్చివేసెను. ద్రోహ మొందిన పాశే గార్లకు సహాయభూతులయి, తిరుగుబాటు గావించిన, చిట్టలదుర్గము, శ్రీరంగపట్టణములం దుంచబడిన బ్రిటిషు సైన్యదళములను హతమార్చి శాంతి నెల కొల్పి, బ్రిటిషు ప్రభువుల కృతజ్ఞతను బడ సెను.

తాను దివాను అయినపిదప, బ్రిటి షురాజ్యవాస్తవము సంరక్షించుచుండ, తన రాజ్యమునకు మునుపటివలె పెద్దసైన్యమున వసరమని తగ్గించెను. రాజ్యమందుగల ప్రతి గ్రామములందు పూర్వపు పరిపాలనాపద్ధతిని చక్కబఱచి, పటేలు, కరణము, మొదలుగా గల యద్యోగస్తుల నెప్పటియట్ల యేర్పాటు గావించెను. గ్రామపంచాయితీల నేర్పఱచెను. గ్రామములందు పూర్వపు పద్ధతి ననుసరించి, వంతు కానలివాండ్రను నియమించి యే యకార్యములును జరు గకుండ కట్టడలు జేసెను. న్యాయస్థాన ములయందును, పన్నుతీయు యద్యోగస్తులందును గౌరవభక్తివిశ్వాసములు గుదురు నట్లు జేసెను. సంధిషయమునకు జెందిన తగవులను తీర్పుచేయుటకై మహమ్మదీయుల కొరకు ప్రతి నగరమునందు కాజీల నియమించెను. హిందువులకు మహమ్మదీయులకు కలతలు పుట్టిన, వాటిని తగవు

చెప్పుటకు అమీల్ దారులను నియోగించె ను. అమీల్ దారునకీ కార్యమునందు పంచాయితీదారులు సహాయులుగ నుండ జేసెను. ఈ పంచాయితీదారులలో నిరుత్కలవారికి ని చెరియొక యిద్దరును, ప్రతివాదిగావచ్చిన వారికి యిష్టమవచ్చినవా డొకఁడును పోవున నుండునట్లు జేసెను. అన్యాయము జరిగిన దని విలపించు అరికి అదాలతుల పీలుకొద్దుగఁగి సంవత్సరమున నేర్పాటుచేసెను. అంతవఱకును స్వయముగ లే నే యావిషయములను అప్పీలు విచారణ చేయుచుండెడివాడు. అదాలతుకొద్దునందు ఒక మహమ్మదీయుని, ఒక హిందువుని, న్యాయాధిపతులనుగా నియమించెను. పూర్ణహ్యగారి పరిపాలనమున సరహత్వ చేసినవారికి గూడ ఉరిశిక్ష లేవనియు, నతడంత దయాళు దనియు యశము సంపాదించుకొనెను.

దివానుపూర్ణహ్య మహమ్మదీయ ప్రభుత్వమునకు బూర్వముండిన పన్నులు దీయు విధానము మరల నేర్పఱచెను. అందువలన ప్రజలు సుఖించిరి పన్ను లిచ్చు కొనలేక తమ తేత్రములనువీడి దేశాంతర గతులయినవారు మరల స్వగ్రామముల చేరుకొనిరి. అమీల్ దారుల కృత్యములు, పన్నులువసూలు, న్యాయవిచక్షణ మునుపటివలె గాక మంచికట్టుబాట్లు జరుగ నారంభించెను. దివాను ఎప్పుడు ఏవేళను వచ్చి, తనిఖిచేసి రివ్వలు బట్టి, యద్యోగము

నుండి తీసివేయునో యని యధికారముల చిన్నయున్యోగముల వారి కందరికిని భీతి గొలుపునటుల, తమను సహకారము పెట్టుచుండిన. అట్టి మహానుభావు విష్ణువేణులను వినుచు, స్వయముగా వక్ష్యరించి తిప్పుచేయువాడట. ప్రజలకుడివారు నానో తక్కిరించిన భగవంతు డని తోపించెను. దానితో నాతిని హరిహరనిమిత్తై నందరికి గౌరవము, విశ్వాసము గుదిరెను. వ్యవసాయపు పెట్టుబడులనిమిత్తము ప్రభుత్వమువారి బాక్సనమునుండి బడళ్ళుయచ్చు వద్ద తివర్బటచి రైతుల కనేక సదుపాయములు చేసెను.

మైసూరురాష్ట్రమును, నూటయిరువది తాలూకాలక్రిందవిభజించి, ఒక్కొక్క తాలూకానొక్కొక్క అమీల్ దారునిక్రింద నుంచెను. కొన్నితాలూకాలపైన సుబేదారు నుంచెను. పన్నులువసూలునందు సుబేదారుక్రింద షరాబు (Treasurer) ఒకడు సిరస్తాదారు ఒకడును సహాయముచేయుటకై నియమింపబడిరి. ఖజానాకొట్టును మూయునపుడును, తీయునపుడును, సుబేదారు, శిరస్తాదారు, షరాబులు ముగ్గురును డిండవలెను. బాక్సనమందు ధనము తక్కువవచ్చినపుడు, మువ్వరును, దవాబు చారులై యుండవలయును. పూర్ణియ్యగారి దివాన్గి మొదటిసంవత్సరము నుండియు, రాజ్యాదుము క్రమక్రమముగ వృద్ధిచేయు

టకు ప్రయత్నించుటకు పురుషుడగు. ఆతిథి వహింపనమున మొదటిసంవత్సరమున ఆదాయము 5175000 రూపాయలు, ఆతరువాదివానినది పెరిగిరి. పుచ్చకొను నానికి 8675000 లకు పెరిగెను. ఆతిథి క్రజ్జ, ఒక మూలనుండి బ్రిటిషుస్ట్రోములకు సహకారస్థులతోడి యుద్ధములందు, కావనిన సహాయము సంయు జేయుమాడినను, రాజ్యముయొక్క, ఆదాయమును, ప్రజల కేవిధముగా కూడి బాధకరముగా కుండ వృద్ధిజేయుండుటలో గలదనియొప్పుకొనవలయును.

పూర్ణియ్యగారు చేసిన ధర్మకార్యములకు మితిమీరలులేవు. పాడుచేతుబడిన హిందూదేవాలయములను ప్రతిష్ఠ చేయించుటకును శిథిలమగుచున్నవాటిని బాగుచేయుటకు నాతిడు విశేషధనమును వెచ్చించెను. ప్రతిచోటను ధర్మసత్రములను కట్టించెను. పాంథులకును, యాత్రికులకును నేటివఱకు “పూర్ణియ్యగారిధర్మసత్రములు” ఆశ్రయ మొసగుచున్నవి. కీర్తికాయడైన పూర్ణియ్య నేటివఱకు మైసూరుప్రజలచే కృతజ్ఞతో పుష్పములచే బూజింపబడుచున్నాడు. వ్యవసాయ సౌకర్యములకై అతడనేక కాల్యాలను తటాకిములను త్రిప్పించెను. పాడయిపోయినవాటిని బాగుచేయించెను. ప్రమాణసౌకర్యములు గలుగజేయుటకు రాజబాటలను జేయించి ఎల

యుచోట్ల పెద్దకంటెనలసె తమకట్టించెను. రైల్వేలులేకపోవలలోపూర్ణ య్యగారు ఏకైక 564000 వరకులను వెచ్చించె నట! సర్ ఆర్డర్ వెల్లస్తే, పూర్ణ య్య గారి పరిచాలనమును జూచి సర్ బాక్స్టోజు దొరికిల్లు వ్రాసియుండెను. పూర్ణ య్యగారి పరిచాలనము, ఆయన బాక్సనము ఎప్పుడు ధనమొరకావలసిన నొత్తను, నేతరాన మురు, ప్రజలకొత్తికియు లేకుండు నను కూర్చు అసాధారణప్రజ్ఞము, నేనెప్పుడు యుగ్రాంతిపు హిందూదేశవాగోపియుండలేదు. పూర్ణ య్యగారి ప్రవర్ధనాకు ఆ శ్చిర్యముగా కలిగించుచున్నది. ఆకలిబోలిన వారునా కెవరును దేశీయులలో గనపడలేదు”

పూర్ణ య్యగారి జీవితము నిక నొక ముఖ్యవిషయమును గూర్చిన రెండు మాటలతో ముగింతును. ఆయనకు తన దివానుపదవి సలంకరించిననాటనుండియు నిద్దరు ప్రభువుల కొల్చుట యయ్యెను. బ్రిటిషువారి ధాటి కాగుచు తన హిందూ రాజును గొలుచుటయో, తన ప్రభువును నింపించి ఆంగ్లేయులకు భృత్యుడగుటయో గావలసినచ్చెను. కాని పూర్ణ య్యగారు ఆశ్చర్యకరమును ఇచ్చుటను పాడుచెసికొన లేదు. గొలిచినన్నట్లు, తురకసుల్తానుల నెట్లుగొలిచెనో, అట్టి రాజభక్తివిశ్వాస ములతోడనే, కృష్ణరాజ ఫెడయరును మై నూరును గొలిచెను. ఆంగ్లేయప్రభుత్వోద్యోగులీయని పరిచాలనావిధానము నందు

అనుక్షిణమును జోక్యము కలుగజేసికొను నుండు చాల కష్టముగా నుండెను. అయినను వారిపద్ధతులకు భంగము కలుగకుండు వారలనుననునకు నెప్పొంగుకుండ తన స్వాతంత్ర్యమును గాపాడుకొనుచునే పరిచాలనచేసెను. తనపక్షమునకు ఎప్పగింప బడిన కృష్ణరాజకుమారుని విద్యాబుద్ధుల చెప్పించి పెద్దవానినిజేసి తనప్రజలకు కన్న తిండ్రవోలె కావాడి వారలకు శాంతియు, సౌఖ్యమును, ఎన్నోయ్యమును చేకూర్చి కీర్తికెక్కెను. రాజును పూర్ణ య్యగారు తాను నింహానన మెక్కినవేళ కృతజ్ఞతా సూచకముగ యలందూరు తాలూకాను బాగీరుగా నిచ్చి సత్కరించెను. బ్రతికి యున్నంతకాలము, కొలువులోనున్నప్పుటి జీతిము నిచ్చుట కేర్పాటు చేసెను.

ఒకసమయమున ఆంగ్లేయప్రతినిధి రెసిడెంటు ప్రతివిషయమునందును దివాను పడిగి తెలిసికొనదగిన విషయములను రహస్యముగా, నాతని క్రింది యుద్యోగుల సమగుచు, వారిలో నుత్తరప్రత్యుత్తరములను బరుపుచుండెను అది పూర్ణ య్యకు తెలిసిన వెంటనే యుగ్రుడై వెల్లస్తేప్రభువున కా విషయమునుగూర్చి వ్రాసెను. ఎల్లవేళల నాంగ్లేయప్రతినిధితో సహాయ సానుభూతులతో పరిచాలనముచేయుట కష్టమున్న పుటికిని యాతిడు తఱుచు జోక్యము కలుగజేసినపుడెల్లను తగవుపెట్టుచునే యుం

జెను. ఇదియంతయు గాంచిన వెల్లెన్ద్రీ ప్రభువు రెసిడెంటును, చీవాట్లు పెట్టుచు నొక యుత్తరమును వ్రాసి యింకముం దెప్పుడును దివానుతో స్పర్థదెచ్చుకొనకుండ బ్రవర్తింపవలయుననియు నేవీష మును గూర్చి యే విశేషములు గావలసివచ్చినను యదియంతయు దివానునుండియే రాబట్టు కొనవలయుననియు శాసించెను. అప్పటి నుండియు పూర్ణయ్యనేరుచెప్పిన బ్రిటిషు రెసిడెంట్లకు గుండ బెడరుచుండెను.

తానార్జించుకున్న యశమును ధన మును పూర్ణయ్యగారు చాలకాల మనుభ

వింకలేకపోయెను. వార్ధక్యమాత్రని జర కాలము జీవించియుండయ్యెను. ఒకప్పు డాయనను ఎవరో హైదరు, టిప్పుసుల్తా నులను గొల్చిన హృదయముతో నెట్లు హిందూరాజునకు నేవకుడనై తివని యదు గగా నాయన యింతుకయు చలింపక వెల్లెన్ద్రీ ప్రభువుచే తిరిగి స్థాపింపబడిన హిందూరాజ్యమును సంరక్షించి ప్రజలకు సౌఖ్యమును జేకూర్చి ఆసుహనీయునిక

శ్రుతజ్ఞతయును వెల్లడించుకొనుటకని ప్ర త్యుత్తర మిచ్చియుండెను.

వర్ష ఋతు వర్ణన

[అప్పిల్వేచక్రవర్తుల వెంకటరంగస్వామిగారు]

సీ. నీలకంఠోద్భృత • నిబిడపింఛచ్ఛదా భాతి

యే సిగపూవు • పవలుదోప

లలితవిద్యుల్లతా • లావణ్యతనువీప్తి

యాకాశరంగ మం • దావరింప

భేకభేకజ్వంభిత • భేకనంరావంబు

ఘనతాళగరిమతో • గలయబర్వ

బహుపుష్పితానేక • పారిజాతపరాగ

గంధజంబూలంపు • గరిమదోప

గీ. జ్వలితకేతకే సుమరమ • దగ్ధమూని

కరమునందు లీలాసుమ • గరిమదోప

వరలు మాక్తి కాహారంబె • వాసగాగ

వర్ష ఋతుకాంత వటియైన • వటిమజ్జాపు.

సన్నయ అంద్రమహాభారతసాధ
నిగ్మాము పూర్తికాకమునుపె కీర్తిశేషు
డయ్యెను. తరువాత 2 నూరుల సంవత్స
రములకు తిక్కన సోమయాజి సన్నయ
ఉద్యమమును పూర్తిచేసెను. సోమయాజి
అంద్రకవులందఱిగో నగ్రగణ్యుడు.

తిక్కన భారతములోని 15 పర్వ
ములను తెనిగించెను. ఉత్తరరామాయణ
మును నిర్వచనముగా అంద్రమున వ్రా
సెను. ఉత్తరరామాయణ కాలమునాటికి
తిక్కన యజ్ఞము చేసియుండలేదు. మొ
దట వ్రాసిన గ్రంథముగుటచే కవనము
భారతికివిశ్వముంతు బింకముగా లేదట
ప్రథమప్రయత్నముగుటచే అంత బాగుగ
నుండకపోయినను రసవంతముగ నెఱింగును.

తిక్కన భారతాంధ్రీకరణము విష
యమై చాల కథలున్నవి. కవి నిద్రలో
హరిహరనాధుని దర్శించినట్లును దేవదేవు
డు తిక్కనచే రచియింపబడు భారతమును
తన కంకిత మీయుమని యడుగుటకు సా
క్షాత్కరించినట్లును కవియే చెప్పియున్నా
డు. కథలను కల్పించుటలోను వప్యంత
ములు వ్రాయుటలోను తిక్కయజ్ఞప్రథ
ము డిందురు. కాని నన్నిచోడుడుకూడ
కలడు. సన్నయవలె సరాంకితము చేయక
తిక్కన తన భారతమును హరిహరనాధున
కంకితమొనర్చెను.

కూర్పుట నూర్పురత్నమునకుం

గనకంబునకుం ధగూ జనా

భ్యర్చితిమైన భారత మహార

కృపా పరతంత్రమై

బేర్చిన దేవదేవునకు బ్రీతిగ

నిచ్చుట స్వసిద్ధి నా

నేర్చినభంగి జెప్పి పరణీయుండ

నయ్యెన భక్తకోటికి

తిక్కన భారతాంధ్రీకరణము “అం
ధ్రావలి మోదముం బారయు నట్లుగ”
చేసెను. కృతి యిచ్చి ధనము నపేక్షించ
లేదు. భక్తకోటికి పరణీయుడగుటయు
అంద్రుల మెప్పువడయుటయు నితనికి ము
ఖ్యము. తాను రచింపబూనిన మొదటి
పర్వము

“హృదయాహ్లాది చతుర్థమూర్జిత
కథోపేతంబు నా నారసాభ్యుదయోల్లాసి
విరాటపర్వము” ఉద్యోగపర్వము మొద
లగునవికూడ దీనికి తిక్కవరాళు—

తిక్కన కవిత్వమును వర్ణించుట
కష్టము. తెనుగుపదములను వాడుటయు
దు ఉభయకవిమిత్రునకు ప్రేమ హెచ్చు.
సంస్కృతము కూడ ఉపయోగించును.
తిక్కన కవనమున అర్థగాంభీర్యము ఎక్కు
వ. చిన్నపద్యములో నాలుగైదు వాక్య
ముల నిమిషము. ఒక్కొక్క వాక్యము
లోని యర్థము విశేషముగా నుండును.

ఉరిబాసి యేమిడలతో యి

త్యమునవినుముప్రబలుడైన యతనితో

వెరపున సంధి యొనర్చియు

గరంబునమ్ముమయనిసిగాగొండుబుధుల

చాతెడిసిరెడి త్రైవ్యంగ
దాటబెడినమైనయెండ దనుకఁగినిపురం
బాతె మడువంతవేఱక
కాటులుజాలరులుసాచ్చిక్రందుకొనంగ.
సక్క కేటిత్రము స్రుక్కకయిమ్మాంస
మపహరించినపుడ యశ్చేనేని
నేమియెనజేయు నిదిపాపశీలంబు
గపటధర్మండుకంబునువ్వె

నీతికథలసంగకృమున తిక్కనపద్య
ములు మిక్కిలి మనోహరములు మెచ్చు
కొనదగిన అచ్చ తెనుగుపదములు లోకో
క్తులు ఎక్కువగా నుపయోగింపబడును.
ఒక్కొక్కచోట అన్వయకాఠిన్యముండును.
తిక్కనభారతమును చదివి ఆనందించవలసి
నదే గాని ఏవియో రెండుమూడు మాట
లలో వర్ణింప సాహసించిన తిక్కన ఘన
తకు తగియుండదు.

1 సాదురేగనేని స్వీనుతలపాలము
ననకాని నిలువదునుమ్మి కర్కటిగర్భము
ధరియించునట్లు

2 బ్రువ్వంగఁదిట్టంగవించునున్కినొ
చ్చెడు మదియెప్పుడుం జెవులు ధీములు
గట్టడు! గారవేశ్వరా! విల్లివట్టిన యీరుపు
నేసియున్న నేల బెల్లనేర్పు

ఒక్కొక్క చోట నుపయోగంకార
మును విషయమును బలపెట్టుట కుపయో
గించును.

మాలకరి పుష్పములు గోయమా
డ్డిఁ దేటిపువ్వుఁదేవియఁ గొనియెడుపోలి
మును కాన్పించదు.

కాకరంబులం గైకొని మయూరంబులం
బరిహరించు! విధంబున మార్జాలంబులం
బాటించి సింహంబులయెడ ననాదరంబు
సేయు చందంబున

పాత్రవర్ణన చేయునపుడు విశేష
ణములను వాడుటలో నన్నయవలె తిక్క
నయు ఘనుడే.

బకవిధ్వంసి జరా సురాంతకుఁడు
Efc తిక్కనతాతయ్య భాస్కరుఁడును సుం
దరకాండలో “హరకోదండ విఖండఁడుండు
జనకత్యాగీశు జామాత” ఉద్యోగవర్ణము
లోని “కరితురగాది ఘట్టనయు” కాశ
రాజులు” అను పద్యములోని భావము
నొకటియే. తిక్కన లాక్షణికకవి. ఆంధ్ర
పదప్రయోగమునకు పెట్టినపేరు. ఉభయ
కవిమిత్రుడు కవిబ్రహ్మ

నన్నయ తిక్కనల అనంతరమున
ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ భారతారణ్యపర్య శేషమును
తెనిగించెను. నన్నయ విష్ణువు కవిబ్రహ్మ
బ్రహ్మ ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడు పరమేశ్వ
రుడు. ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ మహావండితుడు అర
ణ్యపర్యశేషమును వ్రాయునపు డిందుక
అయినను భేదములేకుండ నన్నయ కవ
నమువలెవ్రాసిన నేర్పరి. “శారదారాత్మ”
లు అనుపద్యముతరువాత “స్ఫురదరుణాం
శురాగ” అనుపద్యమును వ్రాసెను. ఒకే
ధారగా నివి యున్నవి. భేదము ఏమాత్ర

ఎఱ్ఱాప్రగడ ప్రబంధసోదినీ వ్రాయుటచే ప్రబంధపరమేశ్వరుడని బిరుదము వచ్చెనని వీరేశలింగముగారు వ్రాసిరి. భారతమొక ప్రబంధము కుమారసంభవము ప్రబంధము భౌస్థరరామాయణము ప్రబంధము. సంస్కృతమునకూడ ప్రబంధశబ్ద మియ్యర్థముననే వాడబడెను. మనుచరిత్రయొక ప్రబంధము పెద్దన ప్రబంధయుగమునకు మొదటివాడు ప్రబంధశబ్దమునకు క్రొత్తార్థ మిటీవల గల్పింపబడినది. ఇట్టి విశేషార్థమున ఈశబ్ద ముపయోగింపబడలేదు. అష్టాదశవర్ణసలతో గూడినది. ప్రబంధము. ప్రబంధశబ్ద మియ్యర్థమున కన్నడమున కలదు. ప్రబంధం కల్పనాకథా అని అమరమున ఉన్నది. కల్పనకథల నెవ్వరును వ్రాయలేదు. పింగళ సూరనయొకడే వ్రాసెను. ప్రబంధశబ్దము నామాస్యముగ కావ్యపరిముగ నుపయోగింపబడుచుండెను. విశేషార్థమేమియు తోచదు. కాబట్టి పరమేశ్వరబిరుదము ఎఱ్ఱనకు ఇచ్చుటయందు ఆంధ్రపండితుల అభిప్రాయమేమన బ్రహ్మవిష్ణువులు, తిక్తన నన్నయలు. ఎఱ్ఱన పరమేశ్వరుడు. కవిత్రయము మూర్తిత్రయము.

నన్నయ కావ్యమునకున్న గుణములన్నియు ఎఱ్ఱన హారతారణ్యవర్వశేషమున ఉన్నవి.

ఎఱ్ఱాప్రగడ నృసింహపురాణమును హరివంశమునకూడ వ్రాసెను. ఎఱ్ఱన హ

రివంశము నాచన సోముని హరివంశము వలె నుండను. సంస్కృతముననే హరివంశము రెండుప్రతులుగా నున్నది. ఒకటి వంశవర్ణనము మొదలగువానితో నిండియున్నది. ఇది అంతిగా పాఠకుల నాకర్షింపను. ఎఱ్ఱన భామంతికరించినది ఇదియే. సోమనకు దొరకైనది రెండవది. ఇది విశేషముగా గాధలతో నిండియుండలేదు. కొద్దిగా విష్ణుకథలున్నవి. గ్రంథము చిన్నది. పాఠకుల నాకర్షించునది. దీనిని సర్వజ్ఞుడుగ్రహించి పెంచి వ్రాసెను. సర్వజ్ఞుడు పరమేశ్వరుడుబిక్టలేయైనను సర్వజ్ఞునకే హరివంశరచనలో ఎక్కువ మెప్పు వచ్చినది. ఎఱ్ఱన మూలమునకు సరిగా వ్రాయుటచే శంభుదాసునిగ్రంథము చిత్తము ఆకర్షింపదు. కాని కవిత్వము పటుత్వముగానే యుండును

శంభుదాసుని నృసింహపురాణము చక్కని గ్రంథము. కవి తన కళాకౌశల్యమును పూర్తిగా చూపెను. పద్యములు కొన్ని ఘట్టములయందు కఠినముగా నుండెను. భావముతో నిండియుండెను.

నన్నిచోడుడు నన్నయకు పూర్వుడనియు లేఱువాలివాడనియు వాదములు జరుగుచున్నవి. ఇటీవల న. వీరరాజుగారు చక్కగా విమర్శించి నన్నియయే నన్నయకు పూర్వుడనిరి. విమర్శకశిఖామణి లీయన సిద్ధాంతమును పరిశీలించి నిచ్చునువలసియున్నది. నన్నియ పదములు జాతీయములు మనకంతగా బోధపడవు.

తెనుగుభాష వివిధములుగనున్నది. విశాఖపట్టణమండలములోని తెనుగుపదము గోదావరిజిల్లాలో అదే అర్థములో నువ యోగింప బడలేదు. దత్తమండలములలో మఱియొకవిధముగా నుండును. ఉత్తరసర్కారులలో తత్సమ తద్భవములు హెచ్చుగా నున్నవి. దత్తమండలము గుంటూరు నెల్లూరుజిల్లాలోని తెలుగున దేశ్యపదములు ఎక్కువ. నేనచ్చట నున్నపుడు భాషాభేదమును గ్రహించితిని. తిక్కనాదులు వాడిన పదములు లోకోక్తులు ఆభాగముల వారు వాడుదురు. ఆంధ్రపదములను విశేషముగా వాడుదురు. వారిభాషయు నిర్దుష్టము. నన్నియు కావేరీరపు ఒకయూరు నకు తల్పరిసరదేశమునకు అధివతి. ద్రవిడ భాషల నన్నిటిని చక్కగా జూచెను గీర్వాణభాషాపాండిత్యము నమగ్రముగాకలదు. కన్నడిభాషాసాంప్రదాయములును కొంతవఱకు ననుసరించెను. ద్రవిడభాషాపదములను ప్రయోగించెను. తెనుగును ద్రవిడభాషలలో నొకటియగుటచే నన్నియ కాలమున వాడుకలోనుండ వచ్చును. ప్రతిభాషయు ఒక్కొక మండలముతో ఒక్కొక నిధముగా నుండును. మన కలవాలు లేక పోవుటచేత నన్నిచోడుని పదములు వితగా కాన్పించును.

నన్నిచోడుడు కవిరాజశిఖామణి కుమారసంభవమును కలావీలానమును, రచించెను. పెంకణాదిత్యుని కుమారసంభ

వము కాళిదాసుని కావ్యమునకు సరియైనది కాదనియు కాశ్మీరదేశపు కవిక్రితముగు కుమారసంభవమునకు తెనుగు తర్జుమా అని యున్నది.

నన్నిచోడుడు మహాకవి యని విమర్శకులు కొనియాడిరి. “ఈకవిరాజశిఖామణి కావ్యములోని పద్యములు అశ్విన్నతములై నూనడములు యున్నవి” “ఈతడు నాచన సోమనాథాకృత మహాకవిలోదులదూరమునకుండు నాధారముడు గాడు” నన్నెనాని భాషముల యం దత్యంతసామ్యమును నూనిని గూర్చు నాచ్చికముల యత్యంత సాభాగ్యమును నిరణియములు. అర్థము సాంపేమనతిక్తనసామ్యుగ నానన్నిచోడునియందో తిక్తన యర్థము సాంపులకు సాంపులున్నవి. తిక్తన పదపరికములకెల్ల మఱింతసంపన్నములుగానున్నవి నన్నెచోడునిపదపరికరమునకు గల సామ్యవపుష్టిని, కవితకు గల పాకప్రేరేపకాడగా, తిక్తనవి యంత మెఱుగుగా దోషపు. మఱి నన్నిచోడుడు తిక్తనకుఁ బూర్వజుడై యెసయెడల తిక్తన యాంధ్రకవితా సామ్రాజ్యమునం దధానముకలఁబెనెక్కువ నన్నెచోడునకే యియ్యవలెను” అని విమర్శకులు స్పష్టముగా ప్రాసియండిరి.

పెంకణాదిత్యుని కైలి కథానందర్థమునుపట్టి మాటుచుండును. అన్నిపట్లను బొచిత్యము ననుసరించియుండును. తపో

మహిమ శంకరు నర్సింహ బోవు పార్వతిని
చూచి

తండ్రి—

దొరయెటిగి కోరవలదే, స్మర
హరునకు నీకు హస్త మశకాంతర మా
పరమునకు నీకు బర్వత పరమాంబుల
రము దలంప బతి మెట్టులగు

తల్లి—

పూవోపూవోయని చేతువినిననంగందు
నినవటిల్లెనునామైజీవంబునిలుచునేనినుఁగో
విడిచిమహాగ్రదుర్గముల బాల్పడఁగాన్
ఆలపుబాలపు గను గొమరాలపు గోమలివి
ముద్దరాలపు దలంపం జాలపు బేలపుగాకిది
కాలమొత్తపమున కపార కాంతారములన్.

యధస్తుమందు—

హరభాలం బకజాతకోవశిఖ ధూ
మానీకసంభూతభీ కర శూలాసివిలగ్నహ

సుమహత్కాంకాళి హంకారిని పురదం
ప్రాగ్ర విభాసితాస్య నిలయా టోపోగ్ర
పూర్వామకే శ్వరరక్తానవపానతుల్త యి
దితచ్ఛాముండి దైతేశ్వరా

అప్తచూర్వాసమున శృంగారము
వర్ణించునవును నిన్నియ చక్కగా వ్రాసె
ను. ఆరవ ఏడవశ్వాసములలో శివవర్ణనల
లోను శివాశివుల సంవాదములోను ఆధ్యా
త్మికవిషయములు చక్కగా వ్రాయబడి
నవి. తెంకగాదిత్యుడచ్చటచ్చట శ్లేష
ఉపయోగించును.

గోపతికారుణ్యంబున గోపతిసారూ
ప్యవృత్తి గొని సురతివిఠా! గోపతిపైఁ
జాలుపమరిన గోపతి నీశానుఁగంటె గోప
కివైశి.

(నశేషము)

జాబులు వ్రాయు వక్కాణలు

[దశమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు]

ఆప్తపత్రమువ్రాసే లక్షణము

స్వస్తిస్త్రీ విజయాభ్యుదయ శాలి
వాహన శకవర్షంబులు ౧౬౩౬ అగు నేటి
చాంద్రమానేన దుర్బుఖనామ సంవత్సర
మార్గశిర శు కి లు, గణేశపంతులవారికి,
మామమ వ్రాయించియిచ్చిన పత్రక్రమ
మెట్లన్నను. శేష నా యవసరనిదుల్తమై

ఆప్తపుచ్చుకొన్నది కొళ్ళం గరిం యి
వేలక్షరాలా పది వరహాలు. యిందుకు
వొడ్డి నెల ౧కి గ ౧రింకి పడ్డి లం తెలుసు
వొచ్చిన వొడ్డి మొదలున్న తీర్థగలవా
డను. యిటనినారాజన వ్రాయించియిచ్చిన
పత్రం యిందుకు సాక్షులు—హరిహర
దులు-వీరినమ్మతిన నారాయణప్పవ్రాసె.

దానపత్రానకు వ్రాసే శ్లోకాలు

స్త్రి కాథాగినిలోకా సర్వేషామేవ
భూభూటాం సభోజ్ఞాన కరగ్రాహ్య విప్ర
దత్తా వసుంధరా॥ స్వదత్తా ద్విగుణం
పుణ్యం పరదత్తానుపాలనం పరదత్తాపహం
రేణ స్వదత్తం నిష్ఫలంభవేత్॥ స్వదత్తా
పుత్రికాథాత్రి పితృదత్తావసాదరీ పరదత్తా
చమూతాచా విప్రదత్తా వసుంధరా॥ స్వ
దత్తం పరదత్తంవా యేహ శేతువసుంధరా
షష్టిర్వర్ష సహస్రాణి విష్ణాయాంజాయతే
క్రిమిః॥ ౪॥

శ్రీగురుభాస్కరాచార్య నీలమేఘ

స్వాములవారికి వ్రాయు వక్కాణము

శ్రీ మద్యజ్ఞన యాజ్ఞనాధ్యయనా
ధ్యాపక దాన ప్రతిగ్రహషట్కర్మనిరతు
లయిన వైశ్యకులజేశిక సార్వభౌములయిన
శ్రీగురుభాస్కరాచార్య నీలమేఘస్వాముల
అయ్యగారికి, మీఅత్యంత ప్రియశిష్యు
లయిన మునిమడుగు స్థళవరస్థళస్థితాశేష
నూటయిబ్బండ్ల నగనంబారున్న, అనేక
సాష్టాంగదండప్రణామంబులుచేసి చాయం
గలవిన్న పములు--యీమర్యాదను, యీ
ఫాల్గుణ శు ౨ లు మీ ఆశీర్వచనంబల్లను

కన్యకాదేవి వరలభించారను వానవాంఛ
శ్రీనారదవదేవర కటాక్షంబల్లను మేముం
న్న శుభం మీసకలసామ్రాజ్య వైభవ
విభవములకున్న మాకానతివ్వగలబుధికి
అప్పలప్పటికి ఆశీర్వచనప్రతిక వ్రాయించి
పంపిస్తూ రావలెను. తర్వాతను.

సభకువ్రాసే జాయలక్షణమ్

శ్రీ మద్యజ్ఞన యాజ్ఞనాధ్యయనా
ధ్యాపక దాన ప్రతిగ్రహషట్కర్మనిరతు
లయిన నిష్ఠా కనిష్ఠీకృత వసిష్ఠ ప్రముఖ
ముని వర శ్రేష్ఠులయిన తరం
గిణీతుంగ తరంగాయమాన వాగ్వైఖరీ
ముఖరీకృత దిక్పాలతా స్థూయమానకీర్తి
నంపన్నులయిన, అధీతిబోధాచరణ ప్రచా
రణ చతుర్దశీ కృతచతుర్దశ విద్యావల్లభు
లయిన, తర్కకర్కశవచోవజ్రనంతాదితా
శేష ఐక్షధరధరాధరులయిన, అద్వైత
మకరంద తుందిలేందిదిరాయమాన మా
నసులయిన, నర్వశంత్ర స్వతంత్రులయిన,
మాద్యుగ్బాల సుహృద్జననరక్షణ బద్ధకం
కణులయిన శ్రీమహామేరు నమానధీరు
లయిన శేనుశ్లకోటస్థితాశేషవిద్యజ్ఞనముల
కున్న, మునిమడుగు స్థితాశేషవిద్యజ్ఞన
ములున్న అనేక నమస్కారాలుచేసి చా
యంగల విజ్ఞాపన--

తటాకము

[అప్పిశ్చేచక్రవర్తుల వెంకటరంగనాథస్వామిగారు]

చి భుజయుగళీ మృణాలములు • పాంకముగా చలియించు బాలికలే
నవలతుమారసీధువుల • జయ్యన మ్మితని దప్పిరీర్పు సా
మజ కులకాంతలట్లు తన • మధ్యను కేళియునర్చుయండగా
నువల విలాసధన్వయదే • చూడఁ జటాకము వింతగొల్పెను॥

క్రొత్త తెనుఁగు—ప్రాత తెనుఁగు

[ఒక భాషాభిమాని]

(గతసంచి కావబంధము)

ఇకను, క్రొత్త తెనుఁగును గూర్చి క్రొత్త తెనుఁగువారి యభిప్రాయములు గంపలో మూసి పెట్టిన కప్పలవలె నున్నవి. ఒకరికంటె నొకరు పెంకెతనమునందు సమర్థులై యందఱు హూణనిద్యయందుఁ బండితులు గాను గొందఱు మాత్రము తెనుఁగుసాంప్రదాయము నెఱిగినవారు నాటవీరిలోఁ గొందఱకు మాత్రమే కొన్ని యూహ లున్నవి. తక్కిన వారు వీరికి మద్దత్తు గాండ్రగుచు నూరూర భాగవతములు నలుపుచున్నారు. వీరు మాకు భాషాసాండిత్యములతోఁ బనిలేదనియు మాకుఁ దోచిన దెల్ల వ్రాయుచుండునునియు మాది చిలుకపలుకై ననుగాకిపలుకై నను చిన్న పలుకయినను బెద్దపలుకయినను మీరది సోదరభావముతో గ్రహించి గ్రంథస్థముగావింప వలయు ననియు వాదించుచున్నారు. కనుక వీరందఱవాదములకు ముత్తర మొనఁగుట ప్రాజ్ఞులకు లక్షణము గాదు. కాని వీరిలో బుద్ధిమంతులును, తెనుఁగు భాషయందు పరిశ్రమఁ జేసినవారును, క్రొత్త తెనుఁగు విషయమయి నరియైన యభిప్రాయములు గలవారును గొందఱున్నారు.

వారికే మనము సమాధానము తెప్పవలయును. వారి వాదమును మనవాదములను నిష్పక్షపాతముగాను దురభిమాన రహితముగాఁ బరిశీలించి యేదో యొక నిర్ధారణకు రావచ్చును. అట్టివారిలో నగ్రగణ్యులైన మ. పెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు మున్నే క్రొత్త తెనుఁగునఁగా నేమియో యెల్లరకుఁ గరతలానులకముగాఁ జెలిపినారు. వారు చెప్పినదేమన—“మన తెనుఁగు భాషలోఁ గాలక్రమమునఁ గొన్నిమార్పులు గలిగినవి. ఆమార్పులు మనలో నుత్తములును బండితులు నని పేరొందినవారు గూడ తమ తమ గృహముల యందును, సభలయందును నిరాక్షేపముగా, నిశ్చంకతో మాట్లాడు మాటలయందు నుపయోగించుచున్నారు. అట్టి పండితులే నభంతరాశముల యందు నిరాఘాటముగా నుపయోగించు ప్రయోగములను మన మేల గ్రంథముల యందు వాడకూడదు? అట్టి ప్రయోగములు గ్రంథస్థము గావించిన నాంధ్రభాష కెట్టి సౌలభ్యము వాటిల్లునో చూడుము. అంతయే కాక పాకళాలయం దనేక సంగతులు నేర్చుకొన నున్న

చిన్నబాలురకు సులభమైన మామూలు మాటలతో వ్రాయుట కనుజ్ఞ నొసంగి వారిపై, గృహరసం బాకింత చిలికి వారి కష్టము నేలతగ్గింపగూడదు. పిచ్చుకపైఁ చంద్రాయుధము వేయునట్టి నెనరు కందు కూనలపై నా సూక్ష్మీకృతమాసములును, మీ వ్యాకరణములును బ్రయోగించెదరు. మీరు వ్యాకరణయంత్రముగానే వ్రాయవచ్చును. వ్యాకరణముల భాషకు తరువారై యిట్టి భాషయొక్క స్వరూపమును దెలుపు ను గాని వ్యాకరణము ననుసరించి భాష మారుచుండటలేదు. మీ వ్యాకరణముల గో నే భాషయందు మారిన రూపములను గ్రహించి వానికి సూత్రములు జేసి వ్యాకరణశాస్త్రమును వృద్ధిపొందింపుడు. ఎన్నఁ టో వేయిసంవత్సరముల క్రిందనున్న భాషా స్వరూపమును దెలుపు నన్న యభిప్రాయము ను బట్టిపెట్టి దానిప్రకార మిప్పటిభాష మార్పుకొనవలె ననుట కేవల మనమంజ సము. మీరు వేయి సంవత్సరముల క్రింద టి వారినలె నిప్పుడున్నారా? వేషభాషలుగదా మనుష్యులకుఁ గావలసినవి. మీ వేషమును మార్పుకొన్నపుడు భాష యేల మారగూడదు. ఆర్యులార! ఈ సంగతు లన్నియు మీ దివ్యచిత్రము లకు దెచ్చి పండితులు గ్రంథములయం దెట్లు వ్రాసుకొన్న ను నరియే కాని, బాలు

రకుమాత్రముపాఠశాలలయందుఁ గొన్ని నవీ సరూపములను యభేచ్ఛముగాఁ బ్రయోగింపుట కనుజ్ఞనుఁడు?” అనివారుప్రయోగింపఁదలంచుకొన్న కొన్ని క్రొత్తతెనుఁగు రూపముల నుదహరించి, వానికి పూర్వకవి ప్రయోగములను గూడఁ దృప్తాంతముగాఁ జూపినారు. ఇదియే క్రొత్తతెనుఁగునకు సరియైన యర్థము. ఈ వాదమంతయు సహితముగానే యున్నది. “గీ. జుట్టు మారెనుబాట్టునుగట్టుమారె! భాషమారుట యిట్టి బాధలకట” అని యొకరు వ్రాసిన రీతిని మార్పుకొర కిట్టి యల్లరులు వడుచున్నవారు.

ఈ యిరువురివాదములను జూడ నొకరికొకరి కంతగా భేదమున్నట్లు గానరాదు. ఉభయులును, సంస్కృతసమాసములును, క్లిష్టార్థములును మొదలయిన వానిని తెనుఁగు ప్రాచలయందుఁ బ్రయోగించుట కసమ్యక్తమునే చూపుచున్నారు. తెనుఁగుతైలి సులభముగా నెల్లరకు బోధవడునట్లు రచింపవలయుననియే వీరిరువురి యుద్దేశమయి యున్నది. అట్లు వ్రాయు లేనియెడల వ్రాయులేనివాని కర్తము గాని వారు వ్రాయుఁగలుగుట వ్రాయలేకపోవుట యనునది వీరివాదమునకెంతమాత్రము సంబంధించినది కాదు. ఇతను వీరికి భేదముగానున్న యంత మొక్కటియే. భాషాశబ్దములు గొన్నిమాటి మాతవ ప్రత్య

యములను బూదియిచ్చి. అట్లు సూతన ప్రత్యయములతోఁగూడిన పదములను గ్రంథములయందఁ గాని, వ్రాతలయందుఁ గాని వాడుట కనుజ్ఞయిమ్మని క్రొత్తతెనుగువారు వేయివిధములఁ బ్రార్థించుచున్నారు. వీరు ప్రార్థించినకొలఁది ప్రాతతెనుగువారు వాటింత కొత్తకై యాడుచుండి మేమనజ్ఞ నీయమని గట్టిగా జెవులు మూసికొనుచున్నారు. అనుజ్ఞ నీయకపోవుటకు వీరే కేమి నుధికారముగలదో తెలియరాకున్నది. అయిన నిం దెవరిదితప్పు. అధికారములేని వారియందధికారము నారోపించి మీరు మాయం దధికారము జెలగింపుఁడనిన నట్లు సీయక మానువారెవరు?

అయ్యలారా! వింటిరికదా యథయ పక్షముల వారికున్న భేదము. ఇది బహుస్వల్పముగానున్నది. వీరు ప్రయోగించెదమన్నవి పదియో పదునైదో వాడుకలో నున్న రూపములు. ఈపదునైదు రూపములను వాడుకొనినట్లునుజ్ఞ నిచ్చిన వారికానందమగును. వాదము ముగిసినను ముగియవచ్చును. కాని యింతమాత్రము స్వేచ్ఛమీనగిన బాలురకుఁ గాని, భాషకుఁగాని యెంతమేలుకలుగునో మన మాలోచింపవలసియున్నది. దీనికి హనుముందుగా నిట్టి స్వేచ్ఛ సూతనముగా బాలుర కిచ్చుటకుఁ

దగినంత యవసరమేమియో చర్చింపవలసియున్నది. ఈ యవసరమునకుఁ గ్రొత్తతెనుగువారు చెప్పు కారణము లేనియన, బాలురు పాఠశాలలో పనేక సంగతులను నేర్చుకొనవలసియున్నది; అన్నింటియందును గిప్తమెక్కువగానున్నది. అకష్టమునకుఁ దోడుగా మన తెనుగు గూడ కష్టముచేసి పూర్వులు రచించిన వ్యాకరణము ననుసరించియే వ్రాయవలయు నని బాలురను బాధించుట యన్యాయమనియు నిదివఱకెట్టి కష్టము మన తెనుగువిద్యార్థుల కుండబట్టియే వారు బి. ఏ. ప్యాసయినప్పటికిని పరిశుద్ధముగా మాటాడుటకుఁ గాని వ్రాయుటకుఁ గాని యసహ్యులై సభల యందు గుటకలు మ్రొంగవలసివచ్చుచున్న దనియు నిట్టి కష్టము భాషనుండి తొలగించిన వీరందఱు భాషను సులభముగ నేర్చి పండితులగుదు రనియు నిట్టి దేశోపకార కరమయిన విషయమగు గూర్చి యింత చర్చించి ప్రాతతెనుగు వారల్లరచేయుట యుక్తము గాదనియు నుడువుచున్నారు. ఏమాప్వా! వీరిమాటలుతుంటిగొట్టినపండ్లు రాలెనని చెప్పినట్లున్నవి. మన మన్యభాషను నేర్చుకొనుచున్నాము గనుక ముందు మన స్వంతభాష నడుగంటింపవలయునట! అట్లు చేసినఁ గాని యాయస్యభాష మనకు సులభముగ నబ్బడఁట.

బేను. మన పొరుగువా రిల్లు బాగుగ గట్టించి మన కదైకిచ్చెద రని ముందు మన కున్న స్వంతములు తగులుబెట్టుకొన వలసినదే? మన భాషకంటె వేరుకెల్లు కష్టముగా నున్న యన్యభాషలున్న సన్య భాషలో నాంధ్రము లన్నియు మనకు గరతలామలకముగా నలవడుచుండఁ మన భాష కష్టముగా నుండుట వలన మనకు సరిగారకున్న దట. అందువలననే మన వా రింగిలీషులో చి. ఏ. పరిక్ష పాస్యయ్య తెనుగు శుభముగా వ్రాయలేకున్నారట. సిగ్గుచేతను, పనిత్రమయిన వంశములలోని దాటచేతను, గుణవంతురా లగుటచేతను భర్త తన్నుఁ బిలచినతోడనే మీఁదపడి విలాసములు చూపదని పుస్తకెట్టిన భార్య ను విడనాడి, బహుప్రయత్నముచేత ధన ప్రయత్నముచేత ధనమానప్రాణహానులకై న నోర్చుకొని పడసిన జాతీయ పాండు గని సుఖించెదమన్న వారికిఁ దగవుచెప్పట కెవరు సాహసింతురు? సాహేబుగారూ! ఏల చిక్కిపోవుచున్నా రనిన నాతఁ డొసంగిన ప్రశ్న తరము మీ కెల్లరికుఁ జెలిసినది యేకదా! బుద్ధిమంతులారా! బాగుగ నాలో చించిన నిదికాదు నబబు. మనము మిక్కిలి కఠినమయిన విషయము లనేకములు పాఠశాలలో నేర్చుకొనుచుంటిమని, మనకన్నింటి

కంటె సక్కువ ప్రధానమునది యగు మనమాతృభాషను బాగుచేసికొని దానిక్రింద వినియోగ మొనరింప నలసినకాలమును మఱి కొన్ని విషయములలో వినియోగించెదమని చెప్పట గొప్పతప్పు. లెక్కినవిషయములలోనే కొంతభాగము తెగ్గించుకొని, మన మాతృభాష బాగుగ ముందు నేర్చుకొని, తరువాతఁ దక్కినవిషయముల సవకాశ మున్నంతవఱకు నేర్చిన బాగుండును పుట్టి ననాటనుండియుఁ దల్లి స్తవ్యమునువిడినాడి పరస్త్రి పాలునేత్రాగుచున్న నాబిడ్డఁ డెట్టి దృఢవంతుఁడుగా నుండునో మీరేమూలో చించుకొనుఁడు. రెండవది మన వాఱలో ననేకులు మాతృభాషయందు చక్కగా వ్రాయలేకపోవుటకును, మాట్లాడనేరక యుండుటకును మన భాషయొక్క కఠినత యే కారణమట! అక్కటా! యంతకంటె మాతృద్రోహమువేతెయుండునా? పాఠశాలలయందుమాతృభాషమనకెట్టిశ్రద్ధతో నేర్పబడుచున్నదియో మెల్లతకు ప్రత్యక్షమేకదా! ఉపాధ్యాయులందఱిలోతక్కువజీతగాఁ డెవఁడనిన తెనుగు ఉపాధ్యాయుఁడు. అన్నిపాఠములలోను బాలురచేత మిక్కిలి యనాదరణచేయఁబడునదేదియనఁ దెనుగు పాఠము. అన్నివర్గములలోను మిక్కిలి సుఖపుగా పాస్యగుటకు వీలున్నవర్గము యేది

యనఁ దెనుఁగుపరీక్ష! అయ్యో చదువ నక్కఱలేక వ్యాసగుట కతి సులభముచేసి తెనుఁగువిషయమయి దినమున కొక యర గంటయైన కాలము వ్యర్థపుచ్చ నవనరము లేక రాశ్రాబవ ల్లింగిలీషులోనే గ్రుప్పిసే యుచున్న విద్యార్థులు తెనుఁగులో బం డితులయి పరిశుద్ధమయిన వ్యాకరణసూత్ర ముల ప్రకారము వ్రాయవలెనన్న వారికి గాదు వారిని పుట్టించిన బ్రహ్మకైన శక్య మగునా? తెనుఁగు ఉపాధ్యాయుఁడు బడి లో పాఠము జెప్పెదనన్న నాని గోచి లాగువాఁ డొకఁడును, నాతఁడు కూరు చుండు కుచ్చియందు ముల్లుగుచ్చువాఁ డొకఁడునై బాలులందఱెట్టిమర్కటపు చేష్టలచేత నాపండితుని ప్రాణము విసిగించి వీరు పోయినఁ బాలునినించి యాగంట సేపును గాలక్షేపము సేయుచున్నారు. ఇట్టి పెంకెవను లింగిలీషుగంటలో జరుగుచున్న వా? ఉపాధ్యాయుఁడు వచ్చిన తోడనే గడగడలాడుచుఁ బాఠములను జదివి చెప్పి యతి వినయవిధేయతలతో నాతడు చెప్పిన ముక్కలను జాగ్రత్తగా గ్రహించి వల్లించు కొనెదను. అక్కటా! మన మాతృభాష కెట్టిదుర్గతి ప్రాప్తించుచున్నది. మగఁడు గొట్టిన మధుకరపువాడును గొట్టునను నట్లు మనమే మనతల్లి భాషయందెట్టి

యనాదరము గనుపెఱచుచున్న మన దొర తనమువారంతకన్న తరక్కురింతు రనుట యొకవింతయా! ఈనీతిని విద్యనుగ్రహించు విద్యార్థు లావిద్యయందఁ బండితులు గాలే దని వదించుటకు మనమే సిగ్గుకడి తలలు వంచుకొనవలసినది. అట్టిభాషములను తొ లగించి యింగిలీషునకిచ్చిన ప్రాధాన్యము మనుతెనుఁగునకుఁగూడ నెసఁగి దీనియం దును బరీక్ష కఠినముచేసి గ్రద్ధతో బాటు రను శిక్షించి, తెనుఁగు ఉపాధ్యాయులకు జీతములు హెచ్చించి, తెనుఁగుభాషయం దు శౌరవమురెట్టించి నలక్షణముగా భాష నేర్పించిననీల మనవారందఱు బండితులు గాకయుందురు. నీలను నడుచుచేసి, గత్త ముపూడ్చి విత్తనముఁ జల్లి బాగుగ దో హదయఁజేసిన నెట్టివృక్షమైన పెరిగి యేల ఫలదాయకంబు గానరదు? ఇట్టి గట్టిలోప ములతోఁ దెనుఁగుభాషను మనము బాలు రకు నేర్పించుచు నాలోపములనుఁ దొల గింపఁ బ్రయత్నింపక యసలునకే మోస మును దెచ్చి భాషావృక్షమును దెగిటార్పఁ జూచుట మనకేదయిన నొక యంగము నందుఁ బుచ్చుట బాధపెట్టదొడఁగినఁ దగిన చికిత్సచే నది మాన్పుకొనక యా యంగమునే ఖండించి వేయుటపండిదనుట కావంతయేని సంశయ మున్నదా? కనుక

నో భాషాభిమానులారా! మన బాలురు చక్కగా తెనుఁగుభాషలో మాటాడి వ్రాయవలయునన్న బ్రాత తెనుఁగును చోసి రాజుచేసి క్రొత్త తెనుఁగువరు: బట్టాభిషేకము సేయుటగాదు. బ్రాత తెనుఁగునే మఱితి శ్రద్ధతో, నవతితిల్లిచి చూచినట్లు కాక కన్నతల్లిపై యభిమానము వహించి బాలురు నేర్చిన క్రొత్త తెనుఁగుయొక్క యావశ్యకతయే లేకయండును.

ఒకవేళ క్రొత్త తెనుఁగువారు కోరినట్లు పాఠశాలలయందు బాలురు క్రొత్త తెనుఁగున వ్రాయునట్లంగీరించిన దానివలన నెట్టి యిక్కట్లులు వచ్చుచున్నవో చూడుడు. ఈ క్రొత్త తెనుఁగు వారి యభిప్రాయములు వారితో ప్రతిపక్షము బూని వాదించుచున్న పండితులకే బోధపడకుండ నున్నప్పుడు దీనివంగతి యేమియో యెఱుంగని బాలురు క్రొత్త తెనుఁగువారి యుద్దేశములను బూర్ణముగా గ్రహించి వారు చేసిన నిబంధనలకు గోబడియే వ్రాయుచున్నారనుట యెట్టి విశ్వసనియమైన మాటయో తెలియరాకున్నది. క్రొత్త తెనుఁగునగా బాలుర యభిప్రాయము తాము తమ యిండ్లలోను తోడిబాలురతోడను మాట్లాడువిధముననే వ్రాయవచ్చునని కానిమ! నెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు నెల విచ్చినట్లు పదియో పదియేనో క్రొత్త తెనుఁగువారుచూపిన యావములను మాత్ర

మే ప్రయోగించుచు తక్కినదంతయు నాంధ్రవ్యాకరణము వనసరించియే వ్రాయవలయునని యెంతమాత్రమును గాదు. అందువలన నేకదా బాలురు క్రొత్త తెనుఁగుయొక్క పరిమితిని దెలియక తాము స్కూలుపై నలుపక్షము వ్రాసిన వ్యాసముల యందుఁ గొంత గ్రామ్యమైన తెనుఁగును, గొంత హిందూస్థానియును, గొంత యింగిలీయును గలిపి నానాదుగ్భాషలును వ్రాయోగించి యాంధ్రభాష సర్వకముసేయుచున్నారు. స్కూలుపై నులు పక్షముకొఱకు సంవత్సరముతయు జీతమును చెల్లించి, సకలప్రయోనలకు నోట్టి పక్ష వ్యాసు కావలెన్న కుతూహలముతో రేయి యనక వగలనక సర్వదా తన పుస్తకములనే చదువుకొనుచున్న బాలురు తన తెనుఁగు వ్యాసమునందు సావిత్రితో యముడు, “మేడమ్” అనియు “ఈ మాదర్-ఫోటీలన్ని నాదగ్గర పనికిరావునుమ్మా” అనియు వ్రాయుటకు సాహించుట తన కెట్లు వ్రాయుటయో తెలియక చేసిన పనియో బుద్ధి పూర్వకముగా పెంకెతనముకొఱకు పక్ష ఫేలుకాంగోరి చేసినపనియో మీరే యూహించుకొనుడు. ఇట్టి దుర్భాషలను బాలురు పేలు, లక్షలును వ్రాయుచున్నారు. వీరి కేమియిన భాషావిషయికజ్ఞానమున్న నట్లు చేయుదురా?

(నశేషము)

మిద్ది బొడాయించివాడు యింతలో రాజు
గాగ్గ రెండోఫలిదాడు రెండుతోనం గుళ్ళుకలి
దూసిపోయింది. దగ్గరకన్న పట్టా నఖసంధానము
నఖకాల్కి గుండుపట్టుకున్నది. తితిమ్మరాజు
అంతా పడ్డాడు. శిబ్బందీవారు అందరూపడ్డారు.
హాలురాజు మాత్రం తన తా|| పదహారుగ్రాల
తోటి కత్తివులమిద్ది దవుడాయించేవచ్చు ఫీరం
గులదగ్గర పసియెనుగ్రాలు హామెను తన వంటి
గుర్రంతోటి ఫీరంపులువాటి యిరువైవోక్కమందిని
హరిపల్లి అక్కడికి కత్తిమొరనపోతే అప్పుడు వేతి
కత్తితీసుకుని వింత వింతలుగా వచ్చులాడుతూ చిత్తి
కొలంజాపి యుద్ధంచేస్తూఉండగా యింతలోరాజు
గారి తా|| అనవేట పటాలంచచ్చి బహుమానంచేసి
ఫీరంగులమీద చెయివేసి ఆక్రమించివారు. యింతలో
హాలురాజు తిరిగి మహారాజులుంగారిని చూడడాస్తూ
అయన సామిప్పానకు వెళ్ళేవిచ్చు ఆరుహారాజు
లుంగార్కి యెదురు గొనుక్కిరిండా యిరవైముప్పులు
గుళ్ళుపట్టుకొని రంగ, రంగ అని స్మరణచేస్తూ వ్రాణ
వాయువులు వదలుతూ ఉండేవరకు మహాప్రభో మీ
నంటి మహారాజుకు యాలాగంటి గగలు. సంభవం
చెగదా అని చాలా దుఃఖించి తిరుగా యెదుటి
లచ్చెరుమిడికి పోయి వచ్చులాడుతూ ఘండేవచ్చు
ఈపరాక్రమం యావత్తూ కర్మలఫిక్కిగాను మాని
నేను బహదరువారి లడాయన్న మాచినాను గాని
యితనివంటి శౌర్యవంశం కలిగిన శిఫాయాని చూడ
లేదని స్తోత్రంచేసి యితన్నీ యేవిధంచాకవయినా
పట్టుకొమ్మరు కలవు యిచ్చివే యేవిధంచాకను పట్టు
బడకపోతే యావీరుడు యేమాగ్గానను విచ్చేవాడు
కాదు. యదటిబలం హతమయ్యేవరకుసంకరం యీ
తీరున యుద్ధం చెయ్యగలవాడు. మృతం సంశయించి
తిమా లచ్చెరునుయొనత్తు చంపివేస్తాడు. అని విచా
రించి కాల్చిచెయ్యుచు వడియిచ్చెనుగనుగూ దూరం
గా నిల్చి ఆ గాడుచేసి కాల్చివేళ వారు.

యాలాజురాజుకు అదివరకు ముప్పైసంక
త్వములు యింతా వివాహంలేదు. యితనివరాక్ర

మం యావత్తు కుంభిణీనాల్గు మనుష్యులేమి అసను
లేకుట ముందానతాయ్గా మనుష్యులేమిమాచి
బహు ఆశ్చర్యపడ్డారు. వాల్లనిముహులకు మును
పుగా రాజుగాను కలరులుచ్చిచ్చు గనుగ్గ అయివే
యాలాజురాజు తన పదహారుగ్రాలతోటి కుంభిణీ
లచ్చెరు యావత్తు పరిపుచ్చును. మోతినంతాను
యింతవాడు లేడు. యాలాజురాజు వేటైవనదానుకు
యొద్దంగమందు పడ్డెరినువారిను అసకోచేగు కుముం
దాను తనశిబ్బందీతో హరిటివాదివారి యదీరించి
అఫిగోరునుచ్చి యుద్ధంచేసి తడవాలాడు పట్టా
లంలా ముప్పైయిరు బ్రతికి తితిమ్మవాగు హతి
మయివారు. అక్కడికి మందుకుండు యావత్తు పది
పోగువది గనుగ్గ అంకట అససేటేల రాజుగాడును
హరిమయిరి. తితిమ్మ పదార్లున్నా సిబ్బందీవాయు
ను యిఖను యిక్కడ యనరిచి అధాగంచెప్పిని
యొద్దం చెయ్యగలపియన్నది గనుగ్గ వా|| ప్రభువై
వా పున్నాడుగనుగ్గ వా శిఫాయగిరియారు వా|| ని
హెక్కోగ్గరంగా చావలసివది రేమి గనుగ్గ. అని
విచారించుకొని నీవాడుకుండు చేసియచ్చుకొని హత శే
షమయన ముచ్చియిరుందిశిఫాయాలతోటి రుభూ
మివిడిచి కాశీపురాలో వారానుగబాలు గారు వ్రం
డగా వారిలోపోయి కల్లుగున్నాడు యింతిశిఫాయ
ప్రపంచమిద నడిచితియ్యం—

అత్యాక్రమ కుంభిణీవారు విజయరామరాజు
గారిని జయించి పచ్చవాటిలోకివచ్చి రాజుగా
రిగో శిఖావా మొదలయిన సామాను దోచుక్కిరి
అక్కడినుంచి యొద్దంగమందు రాజుగారిరాజబంధు
వులు వోటను ధంచుకొన్న వెల ఖరీది సామ్యలు
తీసుకొని శవాలమీద బట్టలకూడా తీసుకొనిపోయి
వారు. మహారాజులుంగారు ధరించిన నగలు పత
కాలు గూనగు శీమ్యురిన్నారు. పదేకవా కట్టు
కున్న పత్త్రంకూడా వివృణిచి పోయివారు. ము
రెండుకుడియల్గు మరీయాలింపించి రాడ్లను—
పోయి కన్నకలు పిండిగ్గానుతో విజయరామరాజు
గాడు పడ్డారని చెప్పేవిచ్చు ఆమాటలువిని రాజు

గారు పారిపోయినా రహతున్నాడు. గాని యిట్లా చస్తాడన్నమాట యెరగమని అతివ్యతిరేక రాజాగారు పడ్డవోట్ల వచ్చి రణభూమియందు గాయాలిగిలి పడివున్న రాజునుమాది టోపిశ్రుని బహు వృద్ధ రాజుపాశునని చాలా రుఖి పడి పాలకొయ్యే క్రింది మరొక తీర్పు పోయినారు—ఆసమయంలో కాశీ నుంచి గంగకొవ్వెళ్లు వచ్చివని గమ్మ స్వావంచేయించి పామరకాలం యింకలీపువారు ఫిరంగులు కాలుస్తారాగా రామా అవుధానులు మొదలయ్యి వాడు తీర్పునిపోయి అగ్ని సరిస్తారానులు చేయించి వారు ఆదినం పద్మవాధిలో రాజాగారు ఝూము ప్రార్థుడులోపుగా యుద్ధగంగమందు పడ్డారు. పా యలకాలాన్ని శ్రీకూర్మం కింహంచలం మొదలయివ దివ్యస్తూలలో విజయరానురాజుగారు, చాలాజా, ఘోసపాటి విజయగోపాలరాజు మొదలయినవారి తోటి అక్కడి ప్రశంజులకు కనిపించినారు పేరు యింతి మహాత్ములు—

యింక యీసరి, బ్రతికివున్న వాసంగతి—
శతారామరాజుగారు తమ చిన్నవాండ్రకు కింహంచలంలో వుండును కింహండికిమూత్రం ఘోరిచేకి తమ్ముకుపోయినవగునాత తమకొమార్లకు రాజాంగం ఎస్తుందనమాటలు కిందితు మనసులోవుండేది లోకు లుగ్గా చూడడానుకు విజయరామరాజు పెరివాడై పోయినాడు. శతారామరాజు యిక్కడవున్నా దుశ్శోభనసంబధగా వున్నది అని సంతోషపడే వారు. అటువంటి సంపతిలయకాదాన్కు మూలం యాయన పెద్దకొమారుకు శ్రీకృష్ణ గజపతిమహారాజులుంగాకి కింహంచలంనుంచి చెన్నపట్నం వెళ్లు మని కలవుయిచ్చినారు. అప్పుడు కుంభిణీవారికి శతారామరాజుగారిభార్య నుండరియ్యగారు యీచి న్నవారు నా పెద్దకొమారుడు యింతి పదిలివుంటే నా ప్రాణాలు నిలవవు. యేలాగయినా దయచేసి యీచిన్నవాణ్ని నాదగ్గిరవుంచక కాని అనుకూలం కాదు నిందా విచారపడి ఖబరుపంపించె గమ్మ తరుగా కుంభిణీజాతి వర్తకావారి పంపించినది.

విజయరామరాజుగారు పరలోకగతులైతే యేమి చేసినరు గమ్మ మీరుచస్తే చెకిపామ్మేదియేమివున్నది. యింతకు తండ్రిదగ్గరకు తీసుకుపోతాము గాని మరి వఖిలేకారు. యిందుకు మీరు దుఖిగ్గ-మగదానుకు నిమిత్తంలేదు. పోమ్మనుమని రెండు కుంభిణీలవారు వచ్చి శ్రీకృష్ణగజపతిగారిని తీసుకునిపోయి చెన్న పట్నంలో తల్లిదగ్గర ప్రవేశపెట్టినారు. మరికొన్ని దినములుకు తతిమ్మా చిన్నకొమార్లు యిద్దరున్న చిన్నకొమారే తతిమ్మా చిన్నవాళ్లు అందరితోను ఇన్నపట్నం రావడానుకు ప్రయాణమయి పెద్దకొ మారైదు మూత్రం ఆర్తవారియింట్లో విడిచిపెట్టి ఏరు అంతా శఖ జాగాకు ప్రవేశించినారు. మరికొన్ని దినములకు శతారామరాజుగారు బ్రతికియుండగానె ముందర పెద్దకొమారుకు తి. రెండోకొమారుకు ఆ. మూడోకొమారుకు యిట్లా వర్సగా ముగ్గురు కొమార్లు గతించిరి. గమ్మ పుత్రకోకలు విస్తరించి అనుభవించి మరికొన్ని దినముల్గు చెన్నపట్నంనుంచి కుంభిణీవారిచేత కలవుశిమ్మని దేశంలోకి రావలె నని వస్తూ తిరుపతిమీదుగా వచ్చి ఆలవేలు మంగా పురం రాగా శతరాజుగారికి దేహం స్వస్థత లేక పర లోకగతులైవారు. ఆయనభార్యసమాగమనంచేసింది.

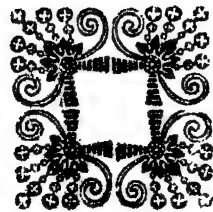
యిండ్లలో వైసం విజయరామరాజులం గారు పద్మ వాధందగ్గర పోయినతర్వాతకు యీయన కొమారుడు నారాయణ గజపతి మహారాజులంగారు కాశీపురంలో ప్రవేశించి కుంభిణీవారికి పట్టుబడ్డ మవ్యాలలో వున్నారుగమ్మ ఆసమయంలో మవ్య పుజవిగవారులు యావత్తు ఫిక్సూరేచేవారు అందులో పాలకొండ విజయరామరాజుగారు మూత్రం కుంభి ణీవారితో బాగా యదిరించి విరఘోట్టం కొటలో వుండి జనుయ్యకు చేస్తుని నాలుగు తెలులు బడా యీ చేతేటకు కుంభిణీవారు అక్కడి ఫిరంగులు చాలక చెన్నపట్నం నుంచి బొంబాయికిరంగులు తెప్పించి పాధించవలె నని వఖి దినం అధికారమయిన యుద్ధించే అక్కడికి లొంగక పోయిరి. గమ్మ వఖికోశం కొటకు గ్గులు యిక్కడకు అదిసం

కోటలో వున్న పాటకొండ విజయరామరాజు తమ పరాక్రమం యొక్క అగమ్య అనేకమంది దంపి నారు గమ్మటం కుంభిణిగాయియను గురించి చాలా శ్రమపడ్డారు గాని సాధించలేకపోయినారు. యింతలో కోటలోనికి భక్తిభక్తులైన శేషబోయినం దువు వుండి నిభొయింగశీక కోట విడిచిపెట్టి బోప లప్రవేశించి ఫిగురించేసారు. వారు పారిపోయిన నాల్గవముయ్య నారికి తెలిసి కుంభిణివారు కోట లో ప్రవేశించి చింతచెట్టు యొక్క కొట్టి పారవేసి నారు పాటకొండ విజయరామరాజు గారు కొండల్లో ప్రవేశించి చేళ్ళు భక్తురీ యంత్రంతి కాదు. అంత నివెద్దకొమాగుడు అతనితో ఒకాధపడి తండ్రినివిడిచి పెట్టి తల్లినికూడ తీసుకుని కుంభిణివారిద్వర్గం వచ్చే వరకు అతిన్నీ చేపట్టి తండ్రి వివహించేసి యితనికి పట్టంకట్టినారు. యిట్లా జరుగుతూ వుండగా యీ పట్టంకట్టిన చిన్నవాడున్న పోయినాడు గమ్మటం ఆతి ఆరాజ్యం ఆదమనిషి చేస్తూ వచ్చివది. అటుతె-

జాతులవారికి తోచినలాగు విజయరామరాజు కింద వున్న పద్దెనిమిది జమీదారలలో వఖజమీదారుడు యంత్రంపనిచేసి నాడు. విజయరామమహారాజు లుంగారు నిబద్ధిగా మనతోగు యొద్దం చేస్తే మనకు బహు ప్రయోని తగులును అయిన వైరితనంచాత పం జానున్న చంపక మనతోనున్న కత్తికట్టక తనుమా త్రం చచ్చిపోయినాడు. అని అప్పుడు తోచి నారా యదాగజపతి పహారాజులుంగారిదికి సమాధానం

మాటలుబర్గించి నెల గికి పన్నెండువల రూపాయా లు తొడి యిచ్చేటట్టున్న అరునెలవాటికి మీరా జ్యం మీకు యిస్తానని ఖరారు చేసి మేపురువైపు దొరవారు సమాధానం చేసి పూసపాటివారిని శిశు రామనగరంలో తెచ్చి ప్రవేశపెట్టినారు. అక్కడ కొన్నిదినములు వున్నదికావాలి బంగాళాదుం చి లాడు వచ్చినాడు. గమ్మట నారాయణగజపతిమహారాజులుంగారు పోయి కలసున్నారు. అప్పుడు లాడు యాయనకు చూచిన యిశనిమాటలన్ని సాం దర్యానకు సంతోషపడి మీ గాజ్యం మీకు యిం మను మని వైపుతో చెప్పి పోతాము. అని శైలవు యిచ్చినారు. ఈ వైపుదొరవారు చేసిన కుయ్యకి మరెందు నెలకు వీర్కి రాజ్యం యావత్తు యిస్తే మీరిపోతారని సఖం రాజ్యం ప్రస్తుతంలో యిస్తా వున్నాము. తతిమ్మా మీరు పెద్దవారు అయితే యిప్పిస్తా మని శైలవుయిచ్చి తన శయిత్రులను మం ద్రాంగం చేసి కుడిప్పి మవ్యాలుయావత్తు యవరిపం ప్రానం వారికి యిచ్చి వీరికిపంన్నెండు లక్షలరూపా యాల తాలూకా యిచ్చి అందులో తమకు ఆరు లక్షల రూపాయాలు యిచ్చేటట్టు నిష్కరుప చేసు కున్నారు యిదింగాక రాజుగారి రాజబంధువులకు లక్షరూపాయాలు మొఖాసాలు వుండగా యిది కూడా వారికి యిచ్చినారు. యిదివందగతు నారా యదాగజపతి మహారాజులుంగారు రాజ్యం చేసు కుంటూ వున్నారు.

సమాప్తము

వెంటనే జాబు వేయుడు!

వ్యయము తక్కువ!

అదాయ మెక్కువ!

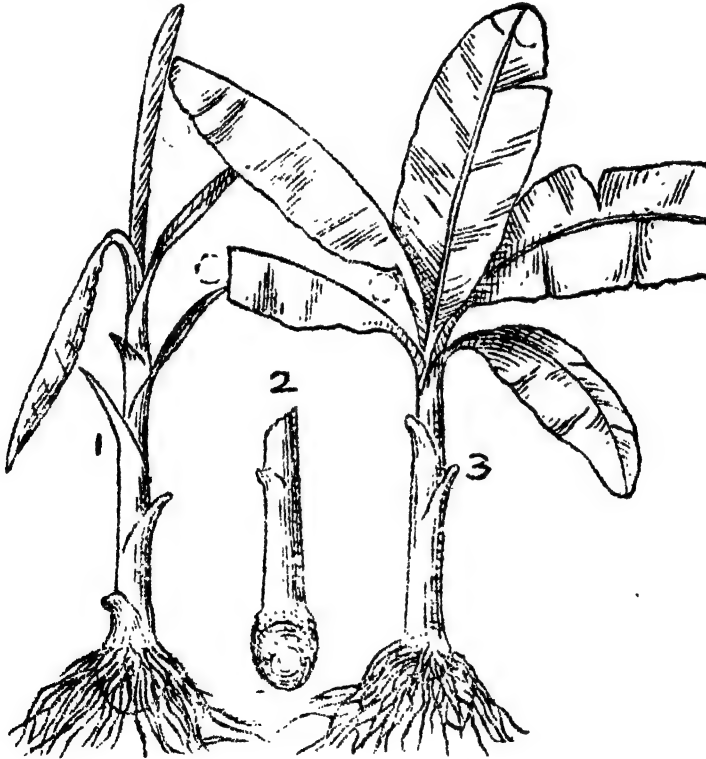
అ ర టి

THE PLANTAIN

ఇందు అరటితోటలను వింయ విధానములు పెక్కులుగలవు. అరటిచాకులు, పంటపనుస, నేలను తయారుచేయుట, తోటలను శేషుదగిన కాలము, ఎరువు వేయుట, అరటినారదీయట, అరటితోటల అదాయ వ్యయములు మున్నగు 32 విషయములుగల ఉద్దేశింథము. చదివిమాడుడు!

వేలకొలది లాభముదీయ వీలగును! వెల రు 0-8-0

గో టే టి జో గి రా జు గా రు

(1) మాద లేక కన్యపిల్ల (2) నాలుటకు సిద్ధముచేయుబడిన మాదపిల్ల (3) అల్లిపిల్ల.

ప్ర కా శ కు లు

రెడ్డి సోదరులు, రాయవరము, గోదావరిజిల్లా

పీ. కలవిధి కల్పితావలోని కల యగ్ర
 మాంబులకు మణిపాదలీల
 మానసు పీఠుగమహాధిప దేవర
 కత్తిరె గుడి భక్తి నుగగ గొమ్మ
 మాంబిః శిక్షానాదకు చోడదండకు
 దద్దెనవకు నిజద్యమున కధిక
 తారాచిరంబును కేరళ చిర్య నా
 జ్ఞేయదిక్కున గడు వాయుకముగ
 బుగ తారసంఖ్య నిరుపొందభూమిర
 పింగు తారకముగ నిచ్చెదవ
 తాగ జన్మముతి యనుమతంబున శకా
 బ్దము విభాద్ర దిగ్మణిముగ వెలయ॥ ౪॥
 గట్టబడి గుంపావి దక్షిణంబున
 బుట్టె ధూమి కాని భూవారి మాధవ
 భట్టిదేవాగు నీను నివేద్యంబున కిచ్చె॥౫॥
 మానవదీ లోను గుణ మండివ మండితగొంతు
 మాంబ యం
 భోగధిక్ సమావవన బాల్పు తిటాకము
 నిల్పె భగ్గపం
 రావము గాగరానికిగదతూదిక్కున సక్కువావలి
 మానవయన్న తోలయను మాధవదేవరికెచ్చె
 భక్తితో॥౬॥
 ప్రాని నివేద్యములనకు భూమియు నత్యల
 కాధివాధం ను
 ద్యానము నట్టితోలయు ముదంబున నిచ్చిన
 గొమ్మ మాంబికా
 నూనుడు దండవాధ పధి చోడువకుం గరు
 తించి యిచ్చె సం
 రావము శ్రీయు నాయువు ప్రతాపమునం
 గమలాక్షు నర్థితో॥ ౭॥
 బహుభివక్ సుధాదగ్ధం
 రాజభిష్మగరాదిభేః
 యస్యయస్య యధాధూమి
 తస్యతస్య తిధాధం॥

స్వదిల్లిం పరిదల్లిం వా
 యోవాతేతి వసుంధరా
 పవీర్వవక్ సమృపాది
 విప్రాయం జాయ శ్రేయి॥

శ 1313

కొలని రామన్న

గుంటూరుజిల్లా యిలాకా తెనాలి తాలూ
 కాలోచేరి వం॥ పెరవలి గామంలో కంచేపియ
 న్న శ్రీమాధవస్వామి ఆలయంలో తిలగ కొలమంట
 పం పడతుర రెండవ స్తంభంమీది శాసనము—

శ్రీకృష్ణాపాల శేఖరాబ్దంబులు భువనైక
 గణగాన భూమాసంఖ్య తదవంతిరంబనందగు పే
 విశంబిలో మహిళంగా మాఖనూసనుండు దేవరు
 కుష్మంత్రయోదశి బృహస్పతి నార కలంబువ.....
లయునుండఁ ద్రోయోగంబున వెలయనా
 కాలతికణంబు మిఁలంగుంబు నొప్పు పెరవలి
 పట్టణంబున భీమరాజున మరుండు కొలని రామన్న
 మినుడు పరగ మాధర వెంకట భక్తితోడ
 దగ ప్రగిష్ఠించె నాచంద్రి తారకముగా
 దక్షిణాత్మం బాలన చింతగుంట తూర్పువ
 భట్టెండుధూమి మాధవదేవరకు రాచన్న గారు సమ
 విజాణ చేసిరి.

శ 1140

పోలయ—

గుంటూరుజిల్లా యిలాకా కె గుంటూరులో
 రావరెడ్డపురం అగ్రహారంలో శ్రీవృషివస్వామి
 వారి ఆలయం ముఖమంటవంలో ఉత్తరపు స్తంభం
 మీది శాసనము—

శ్రీకమలజ కుల తిలవకు రాగా శశివరకు
 దాంగిరసగౌత్ర వని క్రకగుడు గుణకరుడు దిగా

కరుడుడుయించె వింశ వర్ణానువివర్ణం ౧॥ ఇతనికి
జనముడు లక్ష్మీ యుతు డెదిగు బోయినయ్యు
డుండుంచె బృహా స్పతిసుతి కిరణు దతనికి
వరులిత ఘనుడనగ చితి వయ్యుడు బుట్టె॥ ౨॥
ఆచింతనయ్యనకు కమ కాంచల ధైర్యునకు బయ్య
నయ్యుడు రుధిపు త్రాజతి బదాన్య గుణములు
దై చతురకళా ప్రవీణుడై యుదయించె॥ ౩॥
మననిభు డమాత్మభారికి ఘనకుచయ గుమానమాంచి
కకు సుకుడు శివా చాన తక్కిరుడగు పోలయ
జనమతయకు డుట్టె చండిశాసను డెలమి॥ ౪॥
విమలసుకీర్తి స్థానరుడు కొమరగు శ్రీయాజ్ఞపల్కి
కులధూపణుడై తమ తల్లిగండ్రులకు నిత్యము బరమ
ప్రీతి నధిక ధర్మం బమరమా॥ ౫॥

కేశవవర్ణంబులు ౧౧౦౦ అగు నేటి కేష్టపు
౭ యు గురువారంనాడు శ్రీమదుండు వెల్లి అనంత
కయనదేవరకు నాచంద్రాకాంబుగా నఖండివర్ణ
దీపంబునకు నిచ్చిన మొదలు ౧౩ వీనింజేకొని
యిండ్లున బోయిని కొడుకు నూరబోయిండు తన
పుత్రానపౌత్రకము తవ్వెండు నెయ్యి నడుపంగల
వారు—

శకం—లేమ

విష్ణువర్ధన మహారాజు

గుంటూరుజిల్లా యిలాళా క॥ పాతగుంటూ
రులో కరణం పాతూరు అప్పయ్యయింట్లో పున్న
రాగిశాసనం—

స్వప్తి త్రిమతాం సకలభువన సంస్తాయ
మాన మానవ్య సగోత్రాణాం హరిత పుత్రాదాం,
కాశీవర వరప్రసాదలబ్ధ రాజ్యానాం మోక్షగణ పరి
పాలితానాం స్వామి మహాదేవ పాదానుభూతా
నాం భగవత్పూరాయణ ప్రసాద సహపాదితవర
వరావాలాంఘ్రేక్షుడు క్షణ నశిక్వతారాతి మండలా
శా మశ్యమేధావభృతస్నాన పవిత్ర క్షుత వపుషాం

నాకుశ్యానాం కులములం కన్యో సత్యాశ్రయ
వల్లభేంద్ర నామనిధూన తద్రాజాధికనియాం మల్ల
శ్రీవిష్ణువర్ధనో మునుజేంద్రః సమధిష్టితాంధ్ర విష
యాస్మి గాధుత్యామెక దుర్జయానకులబలం స
ప్రాప్యచిత్రశ్చంద్రుం సకు వేగీదేశమాత్మాపాత్యుస్య
జితమనుచెరిత స్వస్తి వర్షాశ్శపాదకాకగోద్రాన్యం
తత్పుత్రాజయసిన్యా మాస్త్రిగుస్త్రిం శతీభువన
రక్షుడు తద్రాజు రింద్రశప శిమూనా శ్రీవిష్ణువర్ధనో
రాజ్యం వర్షాణి నవాకాశీ తిత్సానుమణంగి
రూర్తితై విజయాసచపంచాధిక వింశతి వర్షాబ్ద
కరోదనాకులం రాజ్యం తస్యసుతో జయసిన్యా
ప్రయోదకాబ్దాభు రక్షచనశీలః భృయమాతు రను
తస్యచరాజం పదకురుతై కొక్కిలిమానా తస్యా
ధముఖ్యాకేష్ట శ్రీవిష్ణువర్ధనో నృపతి అకృతికృతి
జితశత్రు సప్తతింశత్సమారాజ్యం తస్యచవిజయా
దిత్య భట్టారక శబ్దకీర్తి ప్రసయా అష్టాదశవర్షాణి
తుమాశిలపాలయ ద్విజయూ తవయోస్య విష్ణువర్ధన
నృపతి వస్త్రింశత్సమారాజ్యం కృతవానధితస్నాన
విజయూదిత్య వరేంద్ర మృగరాజః యక్ష్మరాష్ట్ర
రశత శివాంయశాం స్వ ముద్ధ జయ సంఖ్యానాం
అష్టాచత్వారింశద్వర్షాణి శ్చామపాల యత్సమస్తా
కలివిష్ణువర్ధనో స్వవతసయో ర్వధికమిలారు రక్ష
ద్వయే॥ తస్యచ విజయాదిత్యమృనుః పరచక్ర
రాజవృపతిగణగః సచకుశ్యత్వారింశద్వర్షాణి
శ్చామపాల యన్యతుచరితః తద్రాజుమణవశోజ
విక్రమ రంజగమాంబికాయాం ముతః యోగియోక
మజనిశ్యరాది విసవాశ్చర్యకృత భీమాధిపః సోయంట్ల
జలం విజత్సరిపు నిరూకాముమ్మాలయై॥ బద్వా
పట్టరు భూ ధనస్య సప్తరా భూమ్యై పతికాశ్యశిః
యస్మిన్వాజరిరక్షుక్షితి తలస్తేవా వివాశం గతాః
జారామరణభీరవస్సుచరితా జాతానీతివర్ణాః దేశ
కృత్రివిధా మగామనిరగో దృష్టిజనస్తా సగ్ర
గాగానారగతాః ద్విజేశ్వమకృతాయాగా యథోక్త
కియా॥ మనురత సకల జనాంజన ఇవాశేష భృత్య
విగాణాం॥ కామవిషకామినివాంయారణజనానాం

తా కల్పతపః॥ సనగ్యలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధన
మహారాధి రాజరాజ పరమేశ్వర మమభట్టారికః॥
మృద్రహ్యద్య మాకీతా పాదామధ్యతః॥ ఆర్మీకు
క్యాది నీతినిపుణః॥ గుహానా ప్రహార్య క్షిప్తవేణు
ఇవ వివతానంద జువః॥ యద్భక్తిగ ఇవ భీమసేనో
ధృతప్రచందాదుతి మండిలః॥ పాసువిమలు నివా
శినో రాష్ట్రీకులు ప్రముఖం కుటుంబీం స్వస్థిజ్ఞాది
మాజ్ఞాపయతివిదికమస్తువః॥ కాండియగోత్రుల వాజస
నేయసృజవృచారిత గర్భికోగ్యం॥ పుత్రాయవిదిశ
మమకణః॥ పుత్రాయ రంగాదికర్షరాభిహవాయ,
అస్మత్కర్ణ సహాయమితై సాధకపూర్వం సర్వకర
పరిహర యగ్రాహరీకృతపద్ధి వాక్యగ్రామ వస్తావకే
గ్రామాధికః॥ కొప్పునిగ్రామధిక పాత్రురి పవనతశ్చ
వల్లనిగ్రామధికచపోదరు వాక్యపాత్రాభి సుప్రదుత్తా
ఇతివే వామనధయః॥ పూర్వకః పాత్రురి పర్వతశ్చ
పూర్వాంతః॥ ఆశ్చేయతః॥ సత్తువనామపంద్రం॥ మ్రా
ద్యాన గరుగుశ్చ॥ దక్షిణతః కనమతవకాకాత్॥
పుష్కంకమాగతః॥ పురాణపంధాః నైరుత్యవి స్పవ
పంధాః॥ పశ్యమతః॥ పుష్కంకగోపునిగ్రామధికయో
ర్మధ్య నిజానది వాయువ్యతః॥ కిరకుతిక సీమైని
సీమాపుత్తరితః పంపానది యాకాన్యతః చికల్యూరి
శీమైవకమా॥ అశ్వధర్మ పరివేశే వదిచ్చాధా కర్తవ్యా
యకరాతిసపంద మహాపాతక సంయుక్తా సర్వకం
గమిష్యతి॥ తథాధంగ దితావ్యాసేనోక్తం॥ బహు
భివకసుధాదత్తం॥ బహుభిస్సాయపాలితం॥ యస్య
యస్య యథాభూమి॥ తస్యతస్య తథాఫలం॥

స్వదత్తం పరదత్తం వా
యోహారేతి వసుంధరా
వస్త్రీవర్మక సహస్రాణి
విష్టాయాం వాయులే క్రిమిః॥

సర్వానేతాన్యావినః
పాలేస్త్రా మృగయాయాచర రాసుచంద్రః
సామాన్యోయంధమకనేకుం స్వపాదాం
కాలేకాలే పాలనియోధవద్భిః॥

మద్భంకశాః పరమహీవతి వంశజా వా
పాపాచభీతిమహా భుం భావిభూపాః
గోవాలయంతి మమధర్మకమిమంసమస్తం
తేహం మయా విచింతాంతరిరేషముద్భిః॥
ఆర్ష పీఠస్య ఛర్మస్య ధృక్స్య కాటయరాజః॥
గ్రామాంత్రిగావాస్స పయః॥
ప్రవాహః ప్రభూతస్య వసభిలాదభూమి
ః ప్రాశ్చ వేదాత్త క్షిప్రవీ
భూయాస్సురాకల్పమభూ వసత్త్యాః॥
శివనస్తు స్వజగతిః॥
పరిహిత నిరతాధిక్య భూతకణాః
దవాః ప్రయాను వాకుపర్వత
సుభీధకంతు లోకః॥

వరాహయాపం వున్నది.

త్రిభువనాంకుక ముహూర్తపుకొలది-౦-౩౪౪
అంగుళము—

శ 1087

రాజేంద్ర చోళుడు

గుంటూరుజిల్లా యిలాకా కురపాటి తాలూ
కాలో చేరిన శిరిపురంగో వున్న శిలా కాననము—

ఇల వెలనాటిగొంక వసుధీశ తనూభవుడయ్య
చోడ భూ॥ తలపతి చోడపట్నము ముదంబుక గట్టె
భుజుబలంబునం॥ కొలదిజయించి యందు రిపుకుంజను
భీమునిజంపి ఆంధ్ర భూ॥ తలము నదారువేలు సతత
స్తితి నేలె నురేంద్ర లీలకొ॥ ౧॥

స్వస్తి సుతుస్తప్రతస్త సహితం శ్రీమన్మహా
కుండేశ్వర కులోత్తుంగ చోడగోంకయమహారాజుల
ప్రియాత్మికాండై రాజేంద్ర చోడకునాయందు కొం
డపడమట పల్లెండ్రామడ శిరిపురంబున రామేశ్వర
దేవరకు దీననైవేద్య భోగంబునకై యొది ఆశ్లేయం
బున దక్షిణముఖంబై నాదెండ్ర గట్టయనా చరుత్రను
గుడియంత్రంబున తాటికోటయనా మూల తూర్పుక

దివాభాగమునందు నూలుపుట్టఁగూనియు శకవత్సం
బులు ౧౦౮౭౮౪ వుత్తరాయణవిమలైంబున ప్రాశా
పతి సామలకు మామలకు నట్లుకుండాదిగాను—

శకాబ్ది ౧౭౭౭

శకాబ్ది ౧౭౭౭

అన్న వేమారెడ్డి

గుంటూరుజిల్లా యలూకా కారేపల్లి తాలూ
కాలో చేరిన మం॥ పొన్నపల్లిగ్రామం తాలూకు
రాగిశాసనం—

కల్వం జు. తాంబోనోను పరిధుఁ కాదంచిన
నేరుమేరచేత క్రితాశ్రోతముఁ పయోధి పయసో
విశ్వభారా ముచ్చుచోక. భారాపేత పణావిమోచన
పరాశ్చోదాను కుచ్చాభివో. నిర్వత్నా భుజగేంద్ర
మూర్తివం కీలివా. ముహూర్తం గుగముం నమయ్య
భుజయోర్విష్ట యంత్యమిదఁ పార్విత్యం॥ నుద
మంధ పాశ్చాత్యముగ శే సప్రేమలోకత్యం॥ కాల
క్షేపముందు మోర్చిఁ ధౌ. కాంతు శివపూర్ణం॥ ౨॥
భవను భవతాం ఫలాపై కల్పలతాకాపికరటిరాజ
నాథం॥ ఘనగునుధానసహాయములలకిలేరు మజ
రీచుంజు॥ ౩॥ తిమోహరేతాంకర పుష్పవంతే॥ రాశా
ను పూర్వ పరశైలభాజా॥ గదాంగలిలామివవర్ణ
యంతే॥ పురాపురాతః పృథివీధస్య॥ ౪॥ యస్మా
దో విహితం దిరానునిమ్మెథ్యయం దయనోగ్ని భి
ర్యలక్ష్యే మృదువాణి పద్మయుగళి వైచానానై
లాళలితః॥ బాతాన త్రియంవృద్ధిజగతాం॥ సం
తాప నిర్వాపణే॥ తస్మాక్కుండభిదః పతాదుదధవ
వృక్షో నుదానోఽనిధి॥ ౫॥ తస్మాదభూత్వో
లయ నేమా వామా॥ క్రితైలసోపాన విధాన కారి॥
మేయాది కల్పర్విక తానదక్షో॥ నిస్సీచ భూదాన
నిరూధ కీర్తి॥ ౬॥ నేమక్షితో వృష మేక
పాదం॥ ఖగ్రహరం కలికాలోపాత్॥ దత్తగ్ర
హర ద్విజవేదకర్తృ పదకమైర స్థిరంచ కారి॥ ౭॥
మాచక్షిణిపతి స్థిపాండుమహిమ నేమక్షితా

గ్రహో॥ రామాద్యైస్సప్సృతో భూమిసంతా సప్త
త్రయోనందహ॥ కీర్త్యాబాధా రెడ్డిసోతి వృషతి॥
కీర్తవతీంద్రస్తతా॥ వాగ్మ్యాపా రియృపాతన
పుషా భూతార్థ కామాలనా॥ ౮॥ వేమాధిసో
మాచవిభుశ్యనందహ॥ క్రితామేంద్రస్య పుత్రైక సం
క్రయో॥ భూలోక మేకోగ్రంవృషా ధరణా॥ భూ
యోవర్తీగ్నాని రామలక్ష్మణో॥ ౯॥ మాదామణి
వక్తృపాణం దుశ్శద విరవంధి శివర దంభోలి॥
సర్వజ్ఞ చక్రవర్తిక పెదకోనిజీవీ భూపతి జ్ఞ
యతి॥ ౧౦॥ యశ్శీర్షక గానసమయ ఫకినుంద
రీణామాలోకించ ముఖగాగనాని గమోం॥ శ్రోతం
నశి - చవా ౧౧ పుష్ప యో ౧౨ ధిగ వేమాతే
న నావశ్యకస్య॥ ౧౧॥ పో ౧౩ క నశీపాలా
భూపాల పరిచ శ్చరీ॥ భూదాన పరిచాధ్యో
ధీగో నాన్తి సుగో శిరీ॥ ౧౨॥ భూమి మంది
మితే కకాద్ నాధానీ॥ పుర క్రితా వాసాం
శోమానిచాశ్య గుజాం వృషా॥ ౧౩॥ పుత్రై
క్రిత్యైకశ్చ కల్వం ౧౪॥ ౧౫॥ అక్షరకాణాం
సాం గానామాన్యం వచనా ౧౬॥ క్రితట్ట
భాష్యరాగ్యపు పాత్రానా బ్రహ్మనాదం॥ అష్ట
దశానాం విద్యానా మధ్యస్యస్య విహోస్యము॥ ౧౭॥
పుత్రానా పుర గాగ్యస్య వేదశాంక శిదె॥ ఆయు
శ్చేదం సామ్రాం నిర్మిగోధమధీ తివ॥ ౧౮॥
ఫణిగాజ మహాభావ్య పక్కికా పరిమేష్టిక॥ కర్మ
బ్రహ్మ పరామర్శ మోహంసా నాంకశ్చోకే॥ ౧౯॥
కణభుగంధిక గ్రాధి సింహుమధాన భూభృతే॥
అక్షనాదయత్రాక్ష పత్తిచీకృత చేరినే॥ ౧౦॥
తస్మా కాశ్యపగ్రాహ శింగవార్యానా ధీమతే॥
కాంతాయ శివభక్తాయ యజరామ్యయ వేదశా॥ ౧౧॥
ప్రాచ్యతరింక విషయ వెల్పాదో డోగనీచునీ॥
కృష్ణవేద్యా సంగిణ్యా॥ ప్రతిశపత్యవేదీక॥ ౧౨॥
పొన్నపల్లంవ్యా యంగ్రామం నిధానం సప్త
సంపదాం॥ పాపైశ్చ్యం సాప్త భోగంధారా
భూర్యం భగధిప॥ ౧౩॥ అష్టగ్రామస్య విష్ణుని
దేశభాషయా విఖ్యం॥ పొన్నపల్లిచేరు వరావకు
కూర్మకు వుత్తరదక్షిణాలుగా పారిస చెయ్యవారు॥
అక్షయము కూర్మపదముగా పారిస గూతుల

ఆంధ్ర సర్వస్వము

(మాస పత్రిక)

సంపాదకుడు

ఏడిది వేంకటరావు

నవంబరు 1900, కు 3—0—0

విడిసంచిక కు 0—1—0

విలేఖకులకు విన్నపము

విలేఖకులు వ్రాయు వ్రాతలకు సంపాదకుడు తరవాది కాదు. ఆంగ్లంల పూర్వ ఆధునిక, చుక్క, సాంఘిక, రాజకీయ, అర్థిక, సాహిత్య, కళా పరిశీలనలు గూర్చి పరిశ్రమ చేసి వ్రాసిన స్వతంత్ర వ్యాసములు యథాశీతిని స్వీకరింపబడును.

విలేఖకులు తాము పంపు వ్యాసములకు, కథలను పద్యములను, చిత్రములను కార్టూలను నడునము సంపాదకుని పేర బంపవలయును. అందు ప్రమరించుటకు వీలు లేనివానిని నిష్క్రమింపబడుటకు విలేఖకులకు బాధ్యత వలయును.

విలేఖకులు వ్యాసములు కాకతముకొక వైపునూ, తమ విడియతలను వ్రాయవలయును.

వ్యాసరచయితలకు మాపత్రిక ఈ చిత్రము గాఁ బంపుచుండుము.

ఆ సమగ్రముగాఁ బంపు వ్యాసములును, వ్యాసరచయితల పూర్తి విధు నామా లేని వ్యాసములును, ప్రచురింపఁబడాలము ఇతరత్ర ముద్రితము లేనవియు, ఇతర పత్రికలకుఁ బ్రచురణార్థము పంపినవియు నగు వ్యాసములను పంపకుండుటకుఁ బ్రార్థింతులు

ఆంధ్ర సర్వస్వము — ప్రకటన రేట్లు

అట్ట

పుట	స్తలము	1 సంచికకు	12 సంచికలకు
2	పూరాపుట	8—0—0	80—0—0
	అరపుట	4—0—0	40 0 0
3	పూరాపుట	8—0—0	80 0 0
	అరపుట	4—0—0	40 0 0
4	పూరాపుట	10—0—0	100—0—0
	అరపుట	5—0—0	50—0—0

లోపల

ఏపుటలోనైన సనరే!	పూరాపుట	5—0—0	50—0—0
	అరపుట	3—0—0	30—0—0
	చాటికపుట	2—0—0	20—0—0

ఆంధ్ర సర్వస్వ కార్యాలయము

రాజమహేంద్రవరము

REG NO M

1885

